

**37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia
Állam- és Jogtudományi Szekció**

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:
*Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Kar*

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**A különböző jogi szövegek interpretációja és az
Európai Unió Bíróságának jogértelmezési
gyakorlata**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024/12/08

A dolgozat szerzőjeként nyilatkozom, hogy a munkám során **nem alkalmaztam** mesterséges intelligenciát a dolgozat lényegét illetően.

Tartalomjegyzék

Bevezető gondolatok	3
1. Jogértelmezés	5
1.1. Értelmezés fogalma	5
1.2. Jogalkalmazás és jogértelmezés	6
1.3. Jogértelmezés fejlődése	6
1.4. A jogértelmezés során felmerülő problémák	11
1.5. Hagyományos csoportosítás	12
1.6. A ma alkalmazott értelmezési módszerek egy esetleges csoportosítása	13
2. Alkotmányértelmezés	15
2.1. Az alkotmány fogalma	15
2.2. Elhatárolási kérdések	18
3. Az uniós jog értelmezése	20
3.1. Szó szerinti értelmezés	22
3.2. Kontextuális értelmezés	26
3.3. Teleológiai értelmezés	28
4. Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési gyakorlata	29
Összefoglalás	35
Forrás- és irodalomjegyzék	37

Bevezető gondolatok

A kontinentális jogrendszer részeként a jogunk elsősorú forrásai az írott jogi rendelkezések. A jogi szövegek megfogalmazása absztrakt, a jogászok feladata pedig, hogy ezeket az elvont szövegeket értelmezzék. Erre a legtöbb esetben a bíróságok előtt folyó vitás ügyek feloldásakor kerül sor.¹ A bíróságok jogalkalmazó tevékenysége egy rendkívül „összetett *kognitív folyamat*”², amelynek részét képezi a rendelkezések értelmezése is. A bíróságok azonban nem csak jogot alkalmaznak (és ezzel értelmeznek), hanem fejlesztik is azt, amikor olyan értelmet adnak a szövegnek, ami nincs egzakt módon benne. A jogfejlesztés eredményeként a már meglévő jog pedig változik.³

A jogértelmezési módszerek fejlődésük során hosszú utat tettek meg. A jogrendszerek fejlődése tovább erősítette a különbségtételt az egyes jogértelmezési módszerek között. A helyzetet komplikálja, hogy a jogértelmező tevékenységet többretegű jogrendszerekben kell elvégezni. Ennek megfelelően az egyes jogértelmezési módszerek eltérő súllyal vannak jelen a különböző jogrendszerekben. Ezt igazolják a különböző jogcsaládok is. Más és más módszerek kerülnek alkalmazásra jogcsaládonként. Egyértelmű eltérés mutatkozik például a *common law* és római-germán jogcsalád között. Evidens, hogy nagyobb hangsúlyt kap a *common law* országaiban a precedensek fényében történő értelmezés.⁴ A nemzeti, belső jog értelmezése kapcsán sem beszélhetünk feltétlen egységességről, ugyanis az egyes szerzők markáns véleménykülönbsége ütközik ki a jogértelmezés és az alkotmányértelmezés módszereit illetően. A jogértelmezési módszerek alkalmazása tekintetében a legrelevánsabb különbség azonban a nemzetközi jog és a nemzeti jog között alakult ki. Ebbe a rendkívül összetett és ellentmondásoktól legkevésbé sem mentes környezetbe illeszkedik be az Európai Unió joga. Az Európai Unió joga egy „*sui generis önálló jogrendszer*”⁵ alkot. Az Európai Unió jogának értelmezéséhez további, a nemzeti jogtól és a nemzetközi jogtól elkülönülő speciális jogértelmezési módszerekre van szükség. Az uniós jog értelmezése kapcsán kiemelandő, hogy az Európai Unió Bíróságának monopóliuma van a jogértelmezés terén. Ezt az Európai Uniót létrehozó Szerződésekben megfogalmazott célok indokolják. Ugyanis a célok érvényesüléséhez elengedhetetlen feltétel, hogy az uniós jog minden tagállamban azonosan érvényesüljön. Ahhoz, hogy az uniós jog ugyanúgy tudjon

¹ SZIGETI Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik Alaptörvény-módosítás, *Eljárásjogi Szemle*, 2018/4, 9-10. o.

² LENAERTS, Koen - GUTIÉRREZ-FONS, José A.: Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, 2022, 7.o.

³ TÓTH J. Zoltán: *Jogalkotástan, Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek*, Budapest, Ludovika Kiadó, 2019a, 43-44. o.

⁴ GOMBOS Katalin: *Európai jog– Az Európai Unió jogrendszere*, Budapest, Wolters Kluwer, 2020, 150-153. o.

⁵ LENAERTS, Koen - GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 7. o.

érvényesülni minden tagállamban szükség van arra, hogy azt mindig egységesen értelmezzék. Ezt hivatott elősegíteni az Európai Unió Bírósága.

Dolgozatomban ezt a rendkívül sokrétű problémát igyekszem körbejárni. Az elkészítés során törekedtem az általános jogértelmezést és annak egyes lehetséges módszereit felvázolni és részletesen bemutatni. Az általános jogértelmezéstől elkülönülten szeretném vázolni az alkotmányértelmezést és a körében felmerült dogmatikai vitát. Az alkotmányértelmezés és a jogértelmezés elválasztását övező ellentétet anélkül szeretném összefoglalóan ismertetni, hogy a dolgozatom állást foglalna bármelyik nézet mellett vagy azzal szemben. A dolgozat további részében átfogó képet szeretnék adni az Európai Unió által alkalmazott ún. klasszikus értelmezési módszerekről, amelyeket a Bíróság ítélkezési gyakorlatában fellelhető jogesetekkel egészítettem ki. Végül az elvégzett kutatás eredményeit szeretném bemutatni, amit a Bíróság eddig fel nem dolgozott jogesetein végeztem el. A kutatás során arra a kérdésre kerestem a választ, hogy melyik módszert alkalmazza a Bíróság az uniós jog értelmezése során a leggyakrabban, az egyes interpretációs módszerek milyen arányban oszlanak meg, illetve a nemzetközi egyezmények fényében történő értelmezés mennyire domináns a döntéshozatal során.

1. Jogértelmezés

1.1. Értelmezés fogalma:

„Az értelmezés egy olyan fogalom, amely nem korlátozódik a jog területére.”⁶

Jerzy Wróblewski az értelmezés 3 fajtáját különbözteti meg.

Az első a *largissimo sensu*, amely a legtágabb értelemben vett értelmezés. Ez nem más, mint minden, az ember által létrehozott dolog értelmezése.

Ilyen értelemben vezető szerepet tölt be az olyan széles körben elismert módszertani típusokban, amelyekben a "*kulturális tudományokat*" vagy "*humántudományokat*" élesen meg kell különböztetni a "*természettudományoktól*". Az előbbiek olyan tárgyakkal foglalkoznak, amelyeket csak szükségszerű "*interpretációjuk*" révén tudunk megismerni, és valamilyen kulturális jelentést tulajdonítunk nekik. Addig az utóbbi tárgyait nem kultúraként, hanem egyszerűen természetként kezeljük. Itt például műalkotásokat, írott szövegeket és minden egyéb eszközt interpretálunk, a paleolitikus kőtől a modern számítógépekig.⁷

Másodszor jelenti a *sensu largo*-t, vagyis a tág értelemben vett értelmezést, amelyet a beszélt és az írott nyelv kifejezéseivel⁸ kapcsolatban használnak. Minden szöveget értelmeznünk kell ahhoz, hogy bizonyos tárgyak, szimbólumok és jelek komplexumához jelentést tudjunk társítani. Akkor és csak akkor használunk egy jogi szöveget, ha ezt az „értelmezést” elvégeztük.⁹

Végül Wróblewski megkülönbözteti a *sensu stricto*-t, vagyis a szűkebb értelemben vett interpretációt, amelyet akkor alkalmazunk, amikor kétség merül fel a jogi szöveg helyes jelentését illetően. Ilyenkor a szöveg értelmezését végző személy bizonyos eszközöket használ annak érdekében, hogy feltárja a szöveg valódi, helyes jelentését.¹⁰

Számunkra a jogértelmezés kapcsán kizárólag a *sensu stricto* bír jelentőséggel.

⁶ WRÓBLEWSKI, Jerzy: Legal Reasoning in legal interpretation, In: Logique et Analyse, N. S., 45. Nauwelaerts, Louvain, Paris, 1969, 3. o.: „*Interpretation*” is a term not restricted to the realm of law.”

⁷ Uo., 3. o.

⁸ Különösen a jogi szövegek kifejezéseivel kapcsolatban.

⁹ Uo., 4. o.

¹⁰ Uo., 5. o.

1.2. Jogalkalmazás és jogértelmezés:

Jogalkalmazás és jogértelmezés között különbséget kell tenni, annak ellenére, hogy e két fogalomra sokan szinonimaként tekintenek.¹¹ Jogértelmezés és jogalkalmazás között abban a tekintetben is különbség tehető, hogy ki végzi ezeket a folyamatokat. Jogértelmezést az átlag ember is végez.¹² Jogalkalmazás ezzel szemben állami monopólium.¹³ „*Értelmezésnek azt a logikai műveletet tekinthetjük, amely lehetővé teszi az absztrakt szinten megfogalmazott normatív rendelkezés egyedi esetre való alkalmazását.*”¹⁴ Ezzel szemben a jogalkalmazás az erre kifejezetten felhatalmazott állami szervek tevékenysége. A jogalkalmazás a jog érvényesülést szolgálja a jogkövetés mellett.¹⁵

A jogalkalmazás folyamata 3 szakaszra osztható.¹⁶ 1. a (történeti) tényállás megállapítása, 2. jogi normák meghatározása és ezen jogi normák értelmezése, 3. ez előző „lépcsőfokok” alapján történő döntéshozatal és a döntés indoklása.¹⁷

1.3. Jogértelmezés fejlődése:

A jogértelmezésre nem volt mindig szükség. A szokásjogi alapú jogrendszerek mellőzték a jogértelmezést. A jogi szövegek értelmezése iránt még akkor sem mutatkozott igény, amikor a szokásjogot írásba foglalták. A jogértelmezés akkor vált szükségessé, amikor elkezdtek „*kifejezetten jogként, alkotott, generális jellegű, kötelező erővel bíró írott jogi normákat*”¹⁸ létrehozni.

Az ókori jogrendszerek közül a római jog kiemelkedett fejlettségét tekintve. Az ókori római jogban két értelmezési módszert ismertek, amellyel megkísérelték feltárni a normaszöveg valódi értelmét. E két jogértelmezési módszer a nyelvtani (vagy szó szerinti) értelmezés és a méltányosságon alapuló interpretáció volt.

¹¹ Ez a nézet főleg a szocialista érában volt meghatározó. Szabó Imre is ezt nézetet vallotta. Id.: CSERVÁK Csaba: A jogértelmezés és az alkotmányértelmezés egyes módszerei, Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica, VI. évf., 2016/2, 55. o.

¹² Pl.: ezt végzi az adózó is, amikor a 2017. évi CLI. törvény (Air.) szövegét értelmezve megállapítja, hogy jogait a törvény értelmében köteles jóhiszeműen gyakorolni és az adóhatósággal együttműködni.

¹³ SZILÁGYI Péter: Jogi alaptan, Budapest, Osiris Kiadó, 2006, 302. o.

¹⁴ CSINK Lóránt–FRÖHLICH Johanna: Egy alkotmány margójára, Budapest, Gondolat Kiadó, 2012, 12. o.

¹⁵ SZILÁGYI Péter: i. m. 2006, 302. o.

¹⁶ Ezek a szakaszok nem szigorúan egymás után következnek, hanem lefolytathatóak akár párhuzamosan is.

¹⁷ Uo., 308. o.

¹⁸ TÓTH J. Zoltán: A pozitív jogi normák bírói értelmezésének módszertana, Jogtudományi Közlöny 3, 2012b, 94. o.

A középkorban és az újkorban számos újító ötlet született. Igyekeztek összefoglalásokat készíteni az esetleges módszerekről. Ezen összefoglalások közös jellemzője volt a rendszertelenség.¹⁹

A jogértelmezési módszerek fejlődésében *Hugo Donellus* (1527-1591) munkássága mérföldkönek számított. Donellus az előzőekhez hasonlóan szintén két értelmezési módszert különböztetett meg egymástól: a grammatikai és a logikai²⁰ értelmezést. Donellus úgy vélte valójában mindig a logikai interpretációnak van jelentősége, ugyanis a jogalkalmazó a *sententia legist*²¹ keresi, ami pedig a logikai interpretáció útján tárható fel. Elmélete szerint a nyelvtani értelmezés is feltárhatja a valódi értelmet, de csak akkor, ha megegyezik a logikai értelemmel. Ha a nyelvtani értelmezés kevesebbet mutat, akkor azt a logikai értelmezés segítségével bővíteni kell (*interpretatio extensiva*²²), ha pedig többet, akkor le kell szűkíteni (*interpretatio restrictiva*²³). Ezt nevezzük a „*duplex interpretatio*” módszerének.²⁴ Donellus eredményei évszázadokon át meghatározták a jogászok gondolkodását a jogértelmezésről.²⁵

Friedrich Carl von Savigny (1779-1861) új irányt adott a jogértelmezési módszerek fejlődésének. Munkássága hosszú évekre meghatározta a jogértelmezés fejlődésének csapásvonalát. Savigny jogértelmezési tana, a *System des heutigen Römischen Rechts* című könyvének 4. fejezetében található meg, amelyet 1840-ben adott ki. Savigny szerint a jogértelmezés sajátos jellege miatt különbözik az egyéb szövegek értelmezésétől. Azonban a jogon belül már nem differenciál. Például: Savigny álláspontja szerint mindegy, hogy egy római jogi szöveget vagy egy kortárs jogszabályt értelmezzünk, ugyanis mind a kettőnél ugyanúgy kell eljárni. Savigny művében összesen 4 különböző értelmezési módot nevez meg. Ezek a következők: nyelvtani, logikai, rendszertani, történeti. A nyelvtani és a logikai elemek a szövegre úgy vonatkoznak, ahogyan azt értelmezni kívánjuk, a történeti és a rendszertani pedig arra a történeti, illetve szisztematikus kontextusra utal, amelyben a szöveget értelmezni szeretnénk.²⁶ Kiemelendő, hogy Savigny a 4 módszert úgy képzelte el, hogy kiegészíti egymást.

¹⁹ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012b, 96. o.

²⁰ Minden ide sorolható, ami nem nyelvtani.

²¹ A törvény valódi értelme

²² Kiterjesztő értelmezés

²³ Megszorító értelmezés

²⁴ KISS Géza: A jogalkalmazás módszeréről, Dogmatörténeti és kritikai tanulmány a magánjog köréből, Budapest, Athaeneum, 1909, 30-40. o.

²⁵ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012b, 95. o.

²⁶ HUBER, Ulrich: Savignys Lehre von der Auslegung der Gesetze in heutiger Sicht, Juristen Zeitung, 58. Jahrg., Nr. 1, 2003, 1-17. o.

A módszereket együtt kell felhasználni, hiszen csak így tárható fel az értelmezendő szöveg értelme.²⁷

- 1) Nyelvtani értelmezés („*das grammatische Element der Auslegung*”): A nyelvtani értelmezés tárgya a szó, a kifejezés, a mondat, a szöveg és a nyelvi kapcsolóelemek. Az elemzést nyelvtani szabályok határozzák meg. Ennél az értelmezésnél azt a jelentést adjuk az vizsgálandó kifejezésnek, amit az adott nyelvet jól beszélő ember tulajdonítana neki, továbbá meghatározható vele a szöveg szakmai jelentése is.²⁸
- 2) Logikai értelmezés („*das logische Element der Auslegung*”): Logikai értelmezés során a formális logika szabályait hívjuk segítségül a szöveg értelmének feltárásához.²⁹
- 3) Rendszertani értelmezés („*das systematische Element der Auslegung*”): A szöveg értelme úgy tárható fel, ha az adott jogi norma „környezetét” megvizsgáljuk. A rendszertani értelmezés a szöveg értelmére az alapján következtet, hogy milyen típusú jogtételekkel, jogszabályokkal, jogintézményekkel áll kapcsolatban.³⁰
- 4) Történeti értelmezés („*das historische Element der Auslegung*”): Annak segítségével kíséreljük meg értelmezni a norma szövegét, hogy feltárjuk mi lehet a jogalkotó történeti (normaszöveg megalkotásakor fennálló) akarata.³¹

Savigny négyes felosztását több magyar jogtudós is átvette.³² Finkey Ferencz úgy vélte, az „*értelmezés több irányú és különböző módszerű szellemi munka, melyet gyűjtőnévvel törvénytárgyának neveznek.*”³³ Megkülönböztetett nyelvtani magyarázatot, logikai magyarázatot, történeti magyarázatot és rendszeres magyarázatot. Savignyhez kapcsolódva szerinte is a „*leghelyesebb és legbiztosabb azonban, ha mind a négy szempontot egyenlően figyelembe vesszük s a törvény szavait annak logikai értelmével, keletkezési körülményeivel és a törvény egész rendszerével egybevetve, állapítjuk meg az illető rendelkezés értelmét.*”³⁴

Savigny kánonja később kiegészült egy 5. értelmezési módszerrel. A teleologikus értelmezés kimunkálása *Rudolf von Jhering* (1818-1892) és *Philipp Heck* (1858-1943) nevéhez kötődik. Jhering elképzelése alapján a jog nem egy elszigetelt zárt rendszer, amely önmagában vizsgálendő. A benne foglalt normáknak céljuk van, amit érvényesíteni kell. E gondolatmeneten

²⁷ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012b, 96-97. o.

²⁸ SAVIGNY, Friedrich Carl von: System des heutigen römischen Recht, Berlin, Veit und Camp, 1840, 213. o.

²⁹ Uo., 214. o.

³⁰ Uo., 214. o.

³¹ Uo., 214. o.

³² Például: Angyal Pál, Szladits Károly

³³ FINKEY Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1914, 99-100. o.

³⁴ Uo., 1914, 100. o.

haladt tovább Heck. Álláspontja szerint a bíró feladata, hogy feltárja a törvényhozó akaratát, milyen társadalmi érdekek motiválták az adott jogi norma létrehozatala során. Az objektív cél kutatásán van a hangsúly, vagyis annak megállapításán, hogy a jogszabály megszületése történeti körülményeinek fényében mi volt a valódi rendeltetése. Később egy teljes jogelméleti irányzat szerveződött az elképzelése köré, amely az *Interessenjurisprudenz* (érdekkutató jogtudomány) nevet kapta Heck könyve után.³⁵

Az ún. értékelő értelmezést egyes jogtudósok önálló módszernek tekintették és voltak olyanok is, akik csupán a teleologikus jogértelmezési módszer egyik részeként tartották számon. E módszert főleg a *Wertungsjurisprudenz* (értékkutató jogtudomány) virágzása alatt alkalmazták, mint bevett jogértelmezési módszert.

A *duplex interpretatio* módszere annyira meghatározó volt, hogy számos jogtudós még Savigny négyes kánonja után is két csoportba osztotta a jogértelmezési módszereket.³⁶

Bernhard Windscheid (1817-1892) megkülönböztetett nyelvtani és logikai értelmezést. Windscheid „kibővítve” használta a logikai értelmezés fogalmát. Nála a logikai értelmezés a „nem-nyelvtani” értelmezés szinonimája volt. Magába foglalta a ma ismert történeti és teleologikus értelmezést is. Windscheid azon az állásponton volt, hogy e két jogértelmezési módszeren kívül figyelembe kell még venni ugyanazon vagy más jogalkotó által létrehozott egyéb jogszabályokat is, amennyiben feltételezhető, hogy az értelmezett jogszabály és a másik jogszabály között „szellemi egység” áll fenn. Mai szemmel nézve ez a rendszertani értelmezéshez sorolható.³⁷ *Ferdinand Regelsberger* (1831-1911), németjogtudós *Pandekten*³⁸ című művében szintén két csoportba osztotta a jogértelmezés módszereit. Ő is megkülönböztetett egymástól logikai és nyelvtani értelmezést. A logikai értelmezést szintén kiterjesztően alkalmazta.³⁹ Regelsberger kimerítően foglalkozott az analógia kérdéskörével is.⁴⁰ A *duplex interpretatio* módszere nem csak a német nyelvterületen volt meghatározó. *Thomas Erskine Holland* (1835-1926) angol jogtudós álláspontja szerint a *doktrinális értelmezés* alapulhat a szavak és mondatok jelentésén, illetve a jogalkotó szándékán. Az első nála a nyelvtani értelmezés, a második pedig a logikai értelmezés. Holland kiterjesztő értelmezésnek (*interpretatio extensiva*) tekintette azt az esetet, amikor a logikai értelmezés a jogszabály szavait

³⁵ TÓTH J. Zoltán: Állam- és jogelmélet. 2., átdolgozott kiadás, Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019b, 173. o.

³⁶ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012b, 95-98. o.

³⁷ KORN, Kamil: Recht und Auslegung bei Bernhard Windscheid, Heidelberg, Z dziejów prawa, 2018, 109. o.

³⁸ REGELSBERGER, Ferdinand: Pandekten, Leipzig, Duncker & Humblot, 1893

³⁹ Uo., 150-155. o.

⁴⁰ Uo., 155-161. o.

úgy terjeszti ki, hogy azok nyilvánvaló értelmét lefedje. Amikor viszont elkerüli a szavak teljes értelmének megadását, hogy ne lépjen túl a jogalkotó szándékán, azt megszorító értelmezésnek (*interpretatio restrictiva*) tekinti.⁴¹

Az 1900-as években egyre több újító gondolat látott napvilágot. Megindult a Savigny féle felosztás fokozatos felbomlása és egyéb módszerekkel való kiegészülése. *Wolfgang Fikentscher* (1928-2015) a *Methoden des Rechts* című munkájában még a négy plusz egyes felosztást vette alapul, azonban a nyolcvanas évektől kezdve számos kísérlet született a kánon meghaladására. Kiemelendő *Wolfgang Gast*, aki önálló módszerként definiálta az értelmezendő szöveg hatástörténetének vizsgálatát, az autoritások véleményét, a jogetikai fenntartásokat, valamint az érdekek szerinti értelmezést.⁴²

Magyar viszonylatban ki kell emelni *Szabó Imrét* (1912-1991), aki Savignyhez hasonlóan szintén négy interpretációs módszert különböztetett meg: nyelvtani, logikai, rendszertani és történeti értelmezést. Az úttörő német gondolkodótól abban eltért, hogy a négy általa elismert jogértelmezési módszert 2 csoportba osztotta. Az elsőbe tartozott a nyelvtani és a logikai értelmezés, a másodikba pedig a rendszertani és a történeti értelmezést osztotta be. Az elválasztást az alapján tette meg, hogy amíg a nyelvtani és a logikai értelmezés csupán az értelmezendő szöveget veszi figyelembe, addig a történeti és a rendszertani értelmezés a szövegen túli összefüggéseket is számba veszi a szöveg értelmezése során.⁴³

Savigny felosztása évszázadokra meghatározta a jogértelmezés fejlődését, azonban „*a bírói gyakorlat változása, a nemzetközi jog-összehasonlítás tudományának fejlődése és más jogrendszerek ítélkezési gyakorlatának megismerése*”, valamint az új interpretációs technikák használata is megkövetelte a módszerek csoportosításának újragondolását. Az 1980-as években létrehoztak egy nemzetközi kutatócsoportot, amely célul tűzte ki, hogy lefolytassanak egy részletes kutatás, amelynek középpontjában az ítélkezési gyakorlat áll. A *Bielefelder Kreis* elnevezésű kutatócsoportot *Robert Summers* irányította. A kutatás során megvizsgálták, hogy „*az európai kultúrkörbe tartozó országok bíróságai milyen jogértelmezési módszereket használnak, milyen típusú érvekre hivatkoznak egy jogértelmezési probléma feloldása során.*”⁴⁴

A Bielefelder Kreis kutatásának eredményei 1991-ben jelentek meg. Összesen 11 módszert tüntettek fel, amelyet 4 csoportba osztottak. A csoportokat az alapján hozták létre,

⁴¹ HOLLAND, Thomas Erskine: *The Elements of Jurisprudence*, Oxford, Oxford University Press, 1917, 422. o.

⁴² TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012b, 99. o.

⁴³ SZABÓ Imre: *A jogszabályok értelmezése*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1960, 100-200. o.

⁴⁴ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 147. o.

hogy „*milyen kontextusba helyezve értelmezzük a jogi normák szövegét*”⁴⁵. Az első csoportot a nyelvi érvek alkották, amelybe a hétköznapi jelentés szerinti értelmezés (1.) és a technikai (szakmai) jelentés szerinti értelmezés (2.) tartozik. A második csoport a rendszertani érveket tömöríti magába, amelyek a következők: kontextuális-harmonizációs értelmezés (3.), „precedensek szerinti” értelmezés (4.), analogikus értelmezés (5.), logikai-fogalmi értelmezés (6.), az általános jogelvek szerinti értelmezés (7.), valamint a szokásjogi értelmezés (8.). A teleologikus és értékelő érvek alkotják a 3. csoportot. A jogszabály célja szerinti értelmezés (9.) és a szubsztantív (10.) értelmezés alkotja ezt a csoportot. Az utolsó csoportot a jogalkotó szándéka szerinti értelmezés (11.) jelenti.⁴⁶ A kutatás eredményeként összeállított listán kívül is akad még néhány érv, azonban ezek ritkán kerülnek alkalmazásra.

Magyarországon Pokol Béla volt az, aki a modern magyar irodalomban először vizsgálta a jogértelmezés helyzetét.⁴⁷ Vizsgálatának alapját a *Bielefelder Kreis* felosztása jelentette, azonban ahhoz képest néhány apróbb eltérést eszközölt. A magyar szakirodalomban a klasszikus négyes felosztást Pokol Béla 12 fokozatúvá fejlesztette.⁴⁸ Ennek megfelelően Pokol Béla megkülönböztetett egymástól hétköznapi szó szerinti értelmezést (1.), speciális-technikai szó szerinti értelmezést (2.), kontextuális értelmezést (3.), joglogikai értelmezést (4.), precedensek fényében való értelmezést (5.), analógia útján való értelmezést (6.), jogi doktrinális-jogdogmatikai értelmezést (7.), jogelvek fényében történő értelmezést (8.), alkotmányos alapjogok/alapelvek fényében történő értelmezést (9.), a jog mögötti etikai értékek fényében történő értelmezést (10.), a jogszabályok célja szerinti értelmezést (11.), a jogalkotó akarata/szándéka szerinti értelmezést (12.).⁴⁹

Summerséket alapul véve a modern magyar jogirodalomban *Jakab András* készítette el a jogértelmezési módszerek klasszifikációját.⁵⁰

1.4. A jogértelmezés során felmerülő problémák:

Az értelmezés fogalmának meghatározása és a jogértelmezés történeti fejlődésének rövid áttekintése után szükséges kitérni a jogértelmezés tárgyára. A jogértelmezés tárgyának

⁴⁵ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 145. o.

⁴⁶ MACCORMICK, Neil D.- SUMMERS, Robert S.: *Interpreting statutes: a comparative study*, Aldershot, Routledge, Dartmouth Publishing Company, 1991, 2-15. o.

⁴⁷ POKOL Béla: *Jogelmélet*, Századvég Kiadó, 2005, Budapest, 171-183. o.

⁴⁸ CSERVÁK Csaba: i. m. 2016, 57. o.

⁴⁹ POKOL Béla: i. m. 2005, 171-183. o.

⁵⁰ Jakab András összesen 12 értelmezési módszert különböztet meg egymástól, amelyeket 4 nagy csoportba sorol be. Jakab András nem általánosságban a jogértelmezés módszereinek listáját készítette el, hanem kifejezetten az alkotmányértelmezés módszereit vázolta fel. Jakab András felosztása szerepel az „Alkotmányértelmezés” című fejezetben.

meghatározására két elmélet is született. A szubjektív nézetett vallók szerint a jogértelmezés tárgya a jogalkotó akarata. Azt vizsgáljuk, hogy mit akarhatott elérni a jogszabály megalkotásával. Ez számos kérdést, problémát vet fel: valójában nem tudjuk meghatározni a jogalkotót, illetve sok esetben a jogot egy testület hozza létre, aminek értelemszerűen nincs akarata. Ha még erre választ is tudunk adni, akkor sem tudjuk megállapítani a jogalkotó akaratát. Az objektív elmélet szerint a jogértelmezés tárgya a szöveg. Nem számít, hogy ki alkotta meg. A szöveg értelme itt a szöveget értelmezők konszenzusa lenne, azonban elképzelhetetlen, hogy egy szöveg mindenkinek ugyanazt jelentse.

*Hans-Georg Gadamer*⁵¹ elmélete szerint a jogi szövegek önmagukban soha nem teljesek, vagyis nem foglalják magukba a teljes értelmüket. A jogalkalmazás során az adott helyzet sajátos elemeit is felhasználva tulajdonít az értelmezést elvégző személy jelentést a szövegnek. Az értelmezőnek (legtöbb esetben bírók és jogtudósok) az általános szöveget tudnia kell alkalmazni speciális esetekre. Ezt nevezzük *applikációnak*. Az applikáció során újabb szöveg áll elő. Így keletkeznek például a kommentárok. Az applikációval nem lehet soha nullára szorítani a szövegben rejlő bizonytalan részek számát. Ahogy egyre többen és többen értelmezik az adott szöveget a megismert rész mindig bővül és emiatt csökken a szöveg bizonytalansága. A korábbi értelmezés mindig alapot ad majd a későbbi értelmezőnek. Minden értelmezés, minden döntés, amit a bírák a normaszöveg alapján hoznak meg bővíti⁵² az ismert részeket, de azt sohasem mondhatjuk, hogy egy szöveg minden lehetőséget kimerítve értelmezésre került. A jogalkalmazás⁵³ folyamatosan fejleszti a jogot, újabb és újabb értelmet ad neki.⁵⁴

1.5. Hagyományos csoportosítás:

A jogértelmezési módszerek egy lehetséges csoportosítása az ún. hagyományos felosztás. Klasszikusan 3 csoportba lehet besorolni a jogértelmezés egyes fajtáit. Ennek megfelelően csoportosíthatjuk a jogértelmezés módszereit alanyok (vagyis a jogértelmezést végző személye alapján), módszerek (ez megegyezik Savigny felosztásával, amely kiegészül a teleologikus értelmezéssel) és végül a jogértelmezés által kapott eredmény szerint.⁵⁵

⁵¹ Német filozófus, a hermeneutika egyik képviselője.

⁵² ún. hermeneutikai kör

⁵³ hermeneutikai szituáció

⁵⁴ TÓTH J. Zoltán i. m. 2019b, 140-141. o.

⁵⁵ A csoportosítást lásd részletesen: Uo., 141-144. o.

1.6. A ma alkalmazott értelmezési módszerek egy esetleges csoportosítása:

A jogirodalom eddig elért eredményeit felhasználva, azokat kiegészítve, néhol módosítva Tóth J. Zoltán az alábbi 14 értelmezési módszert⁵⁶, valamint azok konkrét technikáit különbözteti meg egymástól. Az első csoportba tartozik a nyelvtani értelmezés (1.), amely lehet hétköznapi (jelentés szerinti) értelmezés⁵⁷ (1/A.), jogi szakmai (dogmatikai) értelmezés⁵⁸ (1/B) vagy egyéb szakmai (jelentés szerinti) értelmezés⁵⁹ (1/C). Hétköznapi jelentés szerinti értelmezésen belül megkülönböztethetünk továbbá szemantikai⁶⁰ (1/A/a.) és szintaktikai⁶¹ (1/A/b.) értelmezést. Jogi szakmai értelmezésen belül el lehet választani egymástól az egyszerű fogalmi dogmatikai értelmezést⁶² (1/B/a.), a kifejezetten jogszabályi/jogági jogelvi értelmezést⁶³ (1/B/b.), valamint a tág értelemben vett kontextuális értelmezést⁶⁴ (1/B/c.). E felosztás alapján a második módszer a szűk értelemben vett kontextuális értelmezés⁶⁵ (2.). A

⁵⁶ Tóth J. Zoltán: A jogértelmezéshez használt módszerek a mai magyar felsőbb bírósági gyakorlatban, Magyar Jog 4. szám, 2012a, 194-200. o.

⁵⁷ Egy kifejezés vagy szó jelentését az alapján határozzuk meg, hogy milyen jelentést tulajdonít az adott szónak vagy kifejezésnek egy olyan személy, aki az adott nyelvet átlagosan jól beszéli.

⁵⁸ A hétköznapi jelentés szerinti értelmezéstől annyiban térünk el, hogy ennél az értelmezési módnál az alapján határozzuk meg az adott szó vagy kifejezés jelentését, hogy egy, a szakmában jártas személy milyen jelentést tulajdonítana neki.

⁵⁹ Az egyéb szakmai, vagyis nem jogi értelmezés keretében a szavak nem hétköznapi és nem is a jogi jelentését vesszük alapul, hanem valamely egyéb szakma szakszókincsét.

⁶⁰ A szemantikai értelmezés során az adott szavak, kifejezések, mondatrészek, mondatok vagy nagyobb összefüggő szövegek jelentését tárjuk fel. Pontosabban az adott nyelven belül általánosan elfogadott jelentését igyekszünk megállapítani. Kiemelendő a jogászai szakma terminológiája, amely kifejezéseit különösen a jogszabályok alkotása során használnak fel.

⁶¹ Szintaktikai értelmezés során a nyelvi kapcsolóelemeket vesszük górcső alá, így megállapítható, hogy a szöveg egyes részei között milyen viszony áll fenn.

⁶² Az értelmezés során a szavak speciális, jogászok által egyöntetűen elfogadott jelentését vesszük alapul.

⁶³ A jogszabályok által hivatkozott jogelvek is a jogi szakmai (dogmatikai) értelmezés részét képezik. Jogszabályi jogelvek közé soroljuk azokat a jogelveket, amelyek egy adott jogszabály értelmezése során bírnak jelentőséggel és azokat is, amelyek egyszerre minősülnek konkrét jogszabályra vonatkozó elveknek és a törvény által magába foglalt valamely komplett jogág átfogó elveit is.

⁶⁴ Tág értelemben akkor beszélünk kontextuális értelmezésről, ha a jogalkalmazó egy jogi rendelkezés jelentését egy másik konkrét jogi rendelkezés alapján, azzal összevetve, arra tekintettel stb. állapítja meg. A tág értelemben vett kontextuális értelmezésbe érti bele az ún. lerontó formulákat is. A lerontó formulák az ellentétes jogszabályi rendelkezéseket hivatottak feloldani, tehát az ún. jogszabályi kollíziót. Lerontó formula a *lex superior derogat legi inferiori* elve, a *lex specialis derogat legi generali* elve és a *lex posterior derogat legi priori* elve. A *lex superior derogat legi inferiori* elv alapján a jogforrási hierarchiában magasabban elhelyezkedő jogszabály lerontja az alacsonyabb szinten álló jogszabályt. A *lex specialis derogat legi generali* elv értelmében a különös szabály lerontja az általánost. A speciális szabályt ugyanis azzal a szándékkal hozta létre a jogalkotó, hogy eltérjen az általánostól. Kiemelendő, hogy ez a szabály kizárólag a jogforrási hierarchia azonos szintjén elhelyezkedő jogszabályok esetén alkalmazható. Végül a *lex posterior derogat legi priori* elve pedig arra szolgál, hogy az időben később keletkezett jogi rendelkezés lerontja az időben korábban alkotott szabályt. Ekkor ugyanis azt a vélelmet állítjuk fel, hogy a jogalkotó egyszerűen elfelejtette hatályon kívül helyezni a korábbi jogi rendelkezést. Továbbá a tágabb értelemben vett kontextuális értelmezéshez sorolandó ezen felosztás értelmében a teleologikus redukció is. Ezen technika alapján nem alkalmazhatóak az általános elveknek ellentmondó konkrét szabályok.

⁶⁵ A szűkebb értelemben vett kontextuális értelmezés során a jogi rendelkezés jelentését kizárólag az alapján próbáljuk meg feltárni, hogy milyen helyet foglal el a jogi normák rendszerében. A szűkebb értelemben vett teleologikus értelmezés a Savigny-féle *interpretatio systematica*nak feleltethető meg.

harmadik (3.) jogértelmezési módszer a bírói jog szerinti értelmezés⁶⁶. A bírói jog szerinti értelmezésen belül megkülönböztet bírói/ ítélezési gyakorlatra hivatkozó értelmezést (3/A.), eseti bírói döntésekre hivatkozó értelmezést (3/B.) és absztrakt bírói normára hivatkozó értelmezést (3/C.). Létezik egyéb jogalkalmazói értelmezés⁶⁷ (4.) is, amely tovább bontható közigazgatási szervek elvi jellegű határozatai szerinti értelmezésre⁶⁸ (4/A.), egyéb belföldi jogalkalmazó szervek⁶⁹ jogalkalmazó aktusai szerinti értelmezésre (4/B.), az ítélező fórum államára (annak jogalkalmazó szerveire és/ vagy állampolgáira és egyéb jogalanyaira) is kiterjedő szervi hatállyal bíró nemzetközi bírósági vagy egyéb jogalkalmazó szervek ítélezési vagy döntési gyakorlata, illetve eseti döntései vagy ítéletei alapján történő értelmezésre⁷⁰ (4/C.). A logikai értelmezés⁷¹ (5.) is egy lehetséges módszerként szerepel. A logikai értelmezés leggyakoribb formulái: *argumentum a minore ad maius*⁷² (5/A.), *argumentum a maiore ad minus*⁷³ (5/B.)⁷⁴, *argumentum a contrario*⁷⁵ (5/C.), *argumentum ad absurdum*⁷⁶ (5/D.), *argumentum a simile*⁷⁷ (5/E.). Ezeken kívül léteznek egyéb logikai maximák (5/F.)⁷⁸ is. A hatodik lehetséges jogértelmezési módszer a teleologikus értelmezés⁷⁹ (6.), a hetedik pedig a

⁶⁶ A bírói jog három részből épül fel: eseti bírói döntések, bírói vagy ítélezési gyakorlat, ún. absztrakt bírói normák.

⁶⁷ A bírák jogértelmezésük során nem csupán a korábbi bírói jog elemeit használhatják fel, hanem az egyéb jogalkalmazó szervek interpretációja során előálló eredményeket is alkalmazzák.

⁶⁸ Ilyen például a NAV-iránymutatása.

⁶⁹ Például az ombudsman vagy az alapvető jogok biztosának állásfoglalása.

⁷⁰ Például: Emberi Jogok Európai Bíróságának ítéletei vagy gyakorlata.

⁷¹ A logikai értelmezést kifejezetten akkor alkalmazzuk, amikor a szöveg szó szerinti jelentésével szemben álló értelmezési eredményre kívánunk jutni.

⁷² Kevesebbről a többre való következtetés: az értelmezési szabály alapján, ha a kevesebb tilos vagy a kisebb érték jogilag védett, akkor a több még inkább tilos lesz, illetve a nagyobb érték még inkább védett lesz. Továbbá, ha a kevesebbet a törvény valaki számára nem írja elő kötelezettségként, akkor a kisebbet magába foglaló több sem lesz kötelezettsége az adott jogalanyak.

⁷³ Többből a kevesebbre való következtetés: ha a több szabad, a jog nem tiltja, akkor a benne foglalt kevesebb még inkább szabad lesz, vagyis a jog még kevésbé tiltja, mint a többet. Ha a jogalkotó a többet kötelezettségként írja elő, akkor a benne foglalt kevesebb is kötelezettség lesz.

⁷⁴ Az *argumentum a minore ad maius*, valamint az *argumentum a maiore ad minus* összefoglalóan a *fortiorin*ak nevezzük.

⁷⁵ Ellenkezőből való következtetés módszere: ez a jogértelmezési módszer kizárólag komplementer életviszonyok esetén alkalmazható. Ugyanis, ha egy életviszonyra van szabályozás és egy vele ellentétesre nincs akkor a szabályozott életviszonnyal ellentétes szabályokat kell alkalmazni a nem szabályozott életviszonyra.

⁷⁶ Ennél a jogértelmezési módszernél az eredmény abszurditását kell hangsúlyozni. Ez egy tisztán negatív módszer, ugyanis arra nem jó, hogy meghatározzuk mit jelent a szöveg, arra viszont bizonyosan jó, hogy megállapítsuk mit nem jelent. Ha egy értelmezési módszert alkalmazva abszurd, lehetetlen, nem kívánatos joggyakorlatra jutunk, akkor azt az értelmet egyértelműen el kell vetni.

⁷⁷ Hasonlóbból való következtetés elve: ha egy adott életviszonyra van jogi szabályozás, de egy olyan élethelyzetre, ami releváns tényállási elemeiben megegyezik vele, arra nincs, akkor a szabályozott életviszonyra vonatkozó jogi norma kiterjed a nem szabályozott élethelyzetre is. Szabó Miklós az *argumentum a simili* érvelést alapvetően a per analogiam alá sorolja be. SZABÓ Miklós: A jogdogmatika előkérdéseiről, Miskolc, Bíbor Kiadó, 1999, 170-173. o.

⁷⁸ Pl.: *implied powers*, *eiusdem generis* elve.

⁷⁹ Az értelmezés a jogszabályi rendelkezés objektív célján, társadalmi rendeltetésén alapul. Ez a jogértelmezési módszer megfelel a Rudolf von Jhering és Philipp Heck által kimunkált teleologikus értelmezésnek.

történeti értelmezés⁸⁰ (7.). A történeti értelmezés keretében a jogalkalmazó segítségül hívhatja a miniszteri indoklásra hivatkozó értelmezést (7/A.), az előkészítő anyagokra hivatkozó értelmezést (7/B.), általánosságban a „törvényhozó szándékára”, a „jogalkotó akaratára” stb. hivatkozó értelmezést (7/C.) és a jogszabály, illetve a jogi rendelkezés keletkezés- vagy változástörténetét alapul vevő egyéb értelmezést (7/D.). A nyolcadik módszer a jogtudományi-jogirodalmi értelmezés⁸¹ (8.), a kilencedik az alkotmányos alapjogok, alapelvek, alkotmánybírói határozatok alapján történő interpretáció (9.). A nemzetközi egyezmények szerinti értelmezés⁸² a tizedik (10.), az összehasonlító jogi értelmezés⁸³ (11.) a tizenegyedik, az általános jogelvek fényében történő értelmezés⁸⁴ (12.) a tizenkettedik, a szubsztantív értelmezés⁸⁵ (13.) a tizenharmadik és végül az utolsó jogértelmezési módszer az egyéb, jogrendszer-specifikus értelmezés⁸⁶ (14.).⁸⁷

Összességében tehát megállapítható, hogy a jogértelmezés módszereit számtalan módon lehet csoportosítani, azonban a csoportosítások legtöbb helyen egyezést mutatnak.

2. Alkotmányértelmezés

2.1. Az alkotmány fogalma

A hatályos magyar jogrendszerben az alábbi jogforrásokat tudjuk egymástól megkülönböztetni:⁸⁸

1. Alaptörvény
2. Jogszabály
3. Közjogi szervezetszabályozó eszközök
4. Egyéb jogi eszközök⁸⁹

⁸⁰ A történeti értelmezés a jogalkotó jogalkotáskori szubjektív szándékát, akaratát veszi figyelembe. Ez a történeti értelmezés is pontosan megegyezik a Savigny által kimunkált történeti értelmezéssel.

⁸¹ A jogtudományi- jogirodalmi értelmezés esetén az adott jogértelmezési problémát egy konkrét jogtudományi munka alapján döntenek el. Ide sorolható a jogtudományi tankönyv, tanulmányok, cikkek, kommentárok stb.

⁸² A nemzeti, belső jog értelmezését nemzetközi egyezmények alapul vételével végzik el. Azonban itt főként olyan nemzetközi szerződések használhatóak fel, amelyek a belső jog részét képezik.

⁸³ Ehhez a jogértelmezési módszerhez sorolható a más ország jogára való hivatkozás, a nemzetközi vagy uniós jogra való utalás stb.

⁸⁴ Az általános jogelvek fényében történő értelmezés esetében, olyan jogelveket használunk fel, amelyek nem szerepelnek az egyes törvények, rendeletek szövegében.

⁸⁵ A jogalkalmazó a társadalom értékrendjében magasan elhelyezkedő, mindenki által egyöntetűen elfogadott érvek alapján kísérli meg feltárni a szöveg valódi jelentését. Ilyen értékek lehetnek például a társadalompolitikai megfontolások, igazságossági szempontok, az egyenlőség eszméje stb.

⁸⁶ A magyar jogban ilyen egyéb interpretációs módszer a közösségi jog szerinti értelmezés.

⁸⁷ A különböző jogértelmezési módszerek meghatározása TÓTH J. Zoltán: i. m. 2012a műve alapján készült. 194-200. o.

⁸⁸ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 43. o.

⁸⁹ Ezen a 4 jogforráson kívül léteznek még az egyéb, ún. de facto jogforrások.

A jogforrási hierarchia csúcsán tehát az Alaptörvény áll, amely Magyarország jogrendszerének alapja. Funkcióját tekintve alkotmány.⁹⁰

*„Az alkotmány egy olyan jogi norma, amely a társadalmi berendezkedés, az egyének jogainak, valamint az állam felépítésének és működésének legalapvetőbb szabályait határozza meg.”*⁹¹

Egy alkotmány mindenekelőtt politikai tartalommal bír. Tárgya a hatalmi ágak definiálása, a hatalommegosztás és a köztük fennálló viszonyrendszer (politikai alkotmány).⁹²

Pénzügyi alkotmányként hivatkozunk az alkotmány azon szabályainak összességére, amelyek az állam közpénzügyeire vonatkoznak. A gazdasági alkotmány szabályokat tartalmaz *„az állam gazdasági szerepvállalásának típusára, mértékére, a gazdasági élet szereplőinek mozgásterére, illetve az általuk gyakorolható alapjogokra”* vonatkozóan. A szociális alkotmány nem csak az ún. második generációs alapjogokat foglalja magába, hanem az alkotmány egyéb olyan rendelkezéseit is, amelyek a szociális szempontokat részesítik előnyben.⁹³

Az alkotmányon belül is többféle típust tudunk egymástól megkülönböztetni. Alkotmányról beszélhetünk formális és materiális értelemben. Formális alkotmány az a jogszabály és az e jogszabályban szabályozott jogi norma, amelyet az alkotmányozó hatalom alkotmány vagy alkotmányos norma néven hoz létre. Az így létrehozott norma a jogforrási rendszer csúcsán áll és vele más jogszabály, jogi norma nem lehet ellentétes.⁹⁴

Formai értelemben különbséget tudunk tenni rugalmas és merev alkotmány között. Formai értelemben merev alkotmánynak tekintjük azt az esetet, amikor az alkotmánymódosítás nehézkes, arra rendkívül bonyolult szabályokat alkottak meg.⁹⁵ Formailag akkor tekintjük rugalmasnak az alkotmányt, ha a módosítására alkotott szabályok nem írnak elő komplikált eljárási szabályokat. Formailag rugalmas például Magyarország Alaptörvénye is.⁹⁶

A formális alkotmánytól tágabb kategória a materiális alkotmány. A materiális alkotmányba beletartozik az eddig említetteken túl *„mindazon jogszabály és az ezek által tartalmazott jogi norma, amely a formális alkotmányban található jogintézmények legfontosabb*

⁹⁰ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 47. o.

⁹¹ TRÓCSÁNYI László, SCHANDA Balázs, CSINK Lóránt: Bevezetés az alkotmányjogba: az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei. HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Kilencedik, átdolgozott kiadás, 2023, 29. o.

⁹² Uo., 30. o.

⁹³ Uo., 31. o.

⁹⁴ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 44. o.

⁹⁵ Ilyen szabályozás van például Belgiumban.

⁹⁶ TRÓCSÁNYI László, SCHANDA Balázs, CSINK Lóránt: i. m. 2023, 32. o.

*aspektusainak az ottaninál részletesebb szabályozását tartalmazza.”*⁹⁷ Egy alkotmány rendelkezhet jogi, politikai és ideológiai tartalommal is. Az alkotmány a jogrend alapját képezi és alapja valamennyi jogi normának, hiszen meghatározza az állam jogalkotó szerveit és az általuk alkotott szabályokat, valamint az államszervezeti kereteket.⁹⁸ Az alkotmány számos politikai kérdést foglal magába. Ilyen például a hatalom megszervezése és gyakorlása. Az alkotmány ideológiai tartalma az önmeghatározást hivatott megjeleníteni.⁹⁹

Tartalmilag merev egy alkotmány, ha nem csupán a tárgyköröket jeleníti meg, hanem azok szabályait is tartalmazza. Ezzel szemben rugalmas az alkotmány tartalmilag, ha röviden és tömören rögzíti az államszervezeti kérdések lényegét és a tárgykörök tartalmi keretének meghatározását más törvényre hagyja.¹⁰⁰

Kartális alkotmánynak nevezzük azt az egy kiemelt ún. *alapnormát*¹⁰¹, amely létrehozására külön szabályokat alkotnak és egy speciális eljárásban fogadják el, ha szükséges módosítják és helyezik hatályon kívül.

Nem minden országnak van kifejezett alkotmánytörvénye. Az ilyen országokban, mint például az Egyesült Királyságban ún. történeti alkotmányról beszélhetünk. Az alkotmányos normák több törvényben találhatóak meg. *„Az írott jogszabályokon kívül írott formában nem létező alkotmányos szokások, konvenciók tartalmazzák”*¹⁰² az alkotmányos normákat. A történeti alkotmány abban különbözik főként a kartális alkotmánytól, hogy vannak íratlan részei, illetve az írott jogi normáknak sincs egyértelmű és világos katalógusa.

Az alkotmányosság esetén meg kell vizsgálnunk a szűk és tág értelmet is. Szűk értelemben alkotmányos egy jogrendszer, ha az alkotmányban foglalt szabályok érvényesülnek. Tág értelemben viszont az alkotmányossághoz szükséges, hogy meghatározott tartalmi elemek, alkotmányos értékek is érvényre jussanak.¹⁰³

„Tehát az alkotmány egy speciális normaszöveg, amely eltér a „közönséges” jogszabályoktól politikai jelentősége, tipikus tartalma, funkciója, a jogforrási rendszerben

⁹⁷ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 44. o.

⁹⁸ TRÓCSÁNYI László, SCHANDA Balázs, CSINK Lóránt: i. m. 2023, 32. o.

⁹⁹ E körben rögzíthető egy alkotmányban például, hogy az adott ország világnézetileg semleges.

¹⁰⁰ Uo., 33. o.

¹⁰¹ Tóth J. Zoltán: i. m. 2019b, 44. o.

¹⁰² Uo., 44. o.

¹⁰³ Uo., 45. o.

elfoglalt helye, nyelvezete, kontextusa, létrehozásának módja, végrehajtása és egyéb jellemzői miatt.”¹⁰⁴

2.2. Elhatárolási kérdések:

A jogirodalomban nincs konszenzus a tekintetben, hogy szükség van-e éles elválasztásra az alkotmányértelmezés és a rendes törvényértelmezés között. Az egyik nézet szerint szükséges egy „sajátos módszertani klasszifikációt”¹⁰⁵ alkalmazni, annak ellenére, hogy az alkotmányértelmezés módszerei sok tekintetben egyezést mutatnak az általános jogértelmezés módszereivel.¹⁰⁶ Mivel az alkotmány számos ponton mutat különbséget a normahierarchiában alatta elhelyezkedő jogszabályokhoz képest, így az alkotmányos érvelés és az alkotmányértelmezés is különbözni fog az általános jogi érveléstől és a hagyományos törvényértelmezéstől. E kettő között az átfedések vannak többségben. Az alkotmánybíróság által végzett érvelés más módszerek és más források alapján történik. A hagyományos elnevezések az értelmezés tárgya miatt félrevezetőek lehetnek.¹⁰⁷ Eltérő értelmezési módszerek alkalmazását indokolhatja, hogy az alkotmány és a törvények mögött eltérő képviseleti tartalom húzódik meg.¹⁰⁸ Álláspontjukat rendszerint az alkotmány speciális jogforrási helyzetével és sajátosságaival¹⁰⁹ kísérlik meg igazolni.¹¹⁰ Az elválasztás indokaként az alábbi két okot szokás megemlíteni. Első indok, hogy az alkotmány nemcsak jogi, hanem politikai tartalommal is bír (*Verfassungsrecht als politisches Recht*¹¹¹). Másodszor: az alkotmányos norma sokkal elvontabb, absztraktabb, mint a közönséges jogszabályok.¹¹² Az alkotmányértelmezés módszerei számos tekintetben egyezést mutatnak a hagyományos jogértelmezéssel, azonban ahhoz mérten speciálisabbak.¹¹³ E specialitásra hivatkozva határolta el az alkotmányértelmezést a törvényértelmezéstől a *Bielefelder Kreis* is.¹¹⁴ Abban az esetben, ha a hasonlóságok ellenére, mégis az elválasztás mellett tesszük le voksunkat, az alábbi felosztás egy lehetséges

¹⁰⁴ TÓTH J. Zoltán: Constitutional Reasoning and Constitutional Interpretation- Analysis on Certain Central European Countries, Budapest- Miskolc, 2021, 35. o.

¹⁰⁵ Uo., 36. o.

¹⁰⁶ Uo., 41. o.

¹⁰⁷ Uo., 36. o.

¹⁰⁸ STACK, Kevin M. The Divergence of Constitutional and Statutory Interpretation, U. Colo. L. Rev. 75, 2004: 1., Elérés: <https://scholar.law.colorado.edu/lawreview/vol75/iss1/2> (letöltés: 2024.10.10.)

¹⁰⁹ belső struktúra, nyelvezete, szabályozása határozatlan és nem teljeskörű

¹¹⁰ SZENTE Zoltán: Az alkotmány- és törvényértelmezés problémái, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2013, 114. o.

¹¹¹ JAKAB András: Az európai alkotmányjog nyelve, NKE Szolgáltató Kft., 2016, 17. o.

¹¹² FRÖHLICH Johanna: „Alkotmányértelmezés” in JAKAB András – KÖNCZÖL Miklós – MENYÁRD Attila – SÜLYÖK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovat szerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András), 2019, 5. o.

¹¹³ TÓTH J. Zoltán: i.m. 2021, 41. o.

¹¹⁴ MACCORMICK, Neil D. – SUMMERS, Robert S.: i.m. 1991, 2-15. o.

alternatívaként szolgál az alkotmányértelmezés módszerit tekintve.¹¹⁵ Alkotmányértelmezésen belül is megkülönböztethetünk nyelvtani (1.), logikai (2.), belső rendszertani érvek szerinti (3.), külső rendszertani és jog-összehasonlító érvek szerinti (4.), teleologikus (5.), történeti (6.), jogtudományi-jogirodalmi (7.), általános jogelvek fényében történő (8.) és szubsztantív értelmezést (9.).¹¹⁶

Az ellenkező véleményt osztók az alkotmányértelmezést a jogszabály-értelmezés speciális esetének tekintik és arra az álláspontra helyezkednek, hogy nem szükséges éles különbséget tenni az értelmezés különböző fajtái között. Az alkotmányértelmezés valójában az általános jogértelmezés módszereit használja fel bizonyos eltérésekkel.¹¹⁷ Az alkotmányértelmezés és a törvényértelmezés módszereinek egybemosása mellett általában az az érv szól, hogy az alkotmány is jog, mégpedig a jogrendszer alapja. *„Lényegét tekintve az alkotmány is törvény¹¹⁸, méghozzá a politikai közösség alaptörvénye, s így ugyanolyan tulajdonságai vannak, mint a rendes törvényeknek, ezért ugyanolyan értelmezési módszerekkel értelmezhető.”*¹¹⁹ Az elmélet igazolását látják abban a tényben is, hogy a rendeletek értelmezése során sem használunk eltérő értelmezési módszereket, mint a törvényeknél.¹²⁰ Annak a ténynek, hogy ez a speciális norma a jogrendszer csúcsán helyezkedik el semmilyen relevanciája nincs az álláspontjuk szerint. Az alábbi felosztás abban a meggyőződésben készült, hogy nem szükséges különbséget tenni az általános jogértelmezés és az alkotmányértelmezés módszerei között.¹²¹ Ennek megfelelően beszélhetünk: a szavak mindennapi vagy (jogi, illetve nem jogi) technikai jelentése szerinti, rendszertani érvek szerinti, értékelő érvek szerinti és egyéb érvek szerinti értelmezésről.¹²²

Ha nem is feltétlen bizonyítható a különbségtétel oka, vannak olyan értelmezési módszerek, amelyeket csak az alkotmányértelmezésnél használunk és léteznek olyanok is, amelyeket csupán az általános jogértelmezés során veszünk igénybe.¹²³ Utóbbira példa: a jogszabályokat (pl.: kormányrendelet) a jogforrási hierarchiában magasabban elhelyezkedő jogszabállyal (pl.: törvény) összhangban értelmezzük. Mivel az alkotmány áll a jogforrási

¹¹⁵ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2021, 42-58. o.

¹¹⁶ A lehetséges alkotmányértelmezési módszerek altípusait és részletes kifejtését lásd: Tóth J. Zoltán: i.m. 2021, 57-59. o.

¹¹⁷ JAKAB András: i. m. 2016, 56. o.

¹¹⁸ Ezzel szemben az értelmezési módszerek elválasztása mellett érvelők kiemelik, hogy az alkotmány nem csupán egy a törvények közül, hanem azok felett álló, amelyet jól mutat a jogforrási hierarchiában elfoglalt helye is.

¹¹⁹ SZENTE Zoltán: i. m. 2013, 113. o.

¹²⁰ Uo., 113. o.

¹²¹ JAKAB András: Az alkotmányértelmezés módszerei, Századvég, 47. szám, 2008, 4-28. o.

¹²² A felosztást lásd részletesen: Uo., 2008, 4-28. o.

¹²³ FRÖHLICH Johanna: i. m. 2019, 5. o.

hierarchia csúcsán így értelemszerűen nincs olyan jogszabály, amely magasabban helyezkedik el és amellyel összhangban kellene értelmezni.¹²⁴ Az általános jogszabályértelmezés keretében pedig elképzelhetetlen, hogy az alkotmányon belül érvényesülő egységesség elvét hívjuk segítségül a szöveg valódi jelentésének feltárása során.¹²⁵

3. Az uniós jog értelmezése

Az Európai Unióról szóló szerződés III. Címe az intézményekre vonatkozóan tartalmaz rendelkezéseket. A 19. cikk szól az Európai Unió Bíróságáról. Ennek megfelelően az „*Európai Unió Bírósága biztosítja a jog tiszteletben tartását a Szerződések értelmezése és alkalmazása során.*”¹²⁶ A bíróság jogértelmezését köti az „*alkotmányos garanciákkal védett sui generis jogi unió elve.*”¹²⁷ A Bíróság értelmezése során igyekszik a lehető legtöbb hiányosságot pótolni az elsődleges¹²⁸ és másodlagos¹²⁹ jog tekintetében. A Bíróságot nem ruházza fel egy szerződés sem hatáskörrel arra, hogy jogértelmezése során a Szerződéseket felülvizsgálja, hiszen ez sértene az intézményi egyensúly és a jóhiszemű együttműködés elvét.¹³⁰ Az uniós jog értelmezése során a Bíróság törekszik a megfelelő egyensúly fenntartására különösen a bírói jogvédelem, valamint az intézményi egyensúly és a jóhiszemű együttműködés elvei kapcsán, amelyhez a különböző jogértelmezési módszerek nyújtanak segítséget. A jogértelmezési módszerek¹³¹ felhasználásával a Bíróságnak lehetősége nyílik az esetleges joghézagok pótlására, illetve eligazítást adhatnak az uniós jog homályos részeinek tisztázására.¹³²

A jogértelmezést tekintve a Szerződések és az Európai Unió Alapjogi Chartája közötti alapvető különbség, hogy a Charta meghatározza az értelmezési módszereket és hierarchikusan sorba is rendezi, addig a Szerződések nem tartalmazznak ilyen rendelkezéseket. Ebből

¹²⁴ FRÖHLICH Johanna: i. m. 2019, 6. o.

¹²⁵ TAKÁCS Albert: A jogértelmezés alapjai és korlátjai, Jogtudományi Közlöny, 1993, 121-122. o.

¹²⁶ EUSZ 19. cikk (1) bekezdés

¹²⁷ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 21. o.

¹²⁸ Elsődleges, vagyis primer jogforrások: alapító szerződések és azok módosításai (együtt: alapszerződések), csatlakozási szerződések, a tagállamok egymás között kötött kiemelt fontosságú, az alapszerződések kiegészítő nemzetközi szerződések és az általános jogelvek

¹²⁹ A másodlagos jogforrásokat az Unió intézményei fogadják el a hatáskörök gyakorlása érdekében. Az EUMSZ 288. cikke sorolja fel a másodlagos jogforrásokat: rendeletek, irányelvek, határozatok, ajánlások és vélemények.

¹³⁰ Európai Unióról Szóló Szerződés 13. cikk (2) bek.: „*Az egyes intézmények a Szerződésekben rájuk ruházott hatáskörök határain belül, az ott meghatározott eljárások, feltételek és célok szerint járnak el. Az intézmények jóhiszeműen és kölcsönösen együttműködnek egymással.*”

¹³¹ Koen Lenarts és José A. Gutiérrez-Fons megfogalmazása szerint az értelmezési módszerek „*elemzési hálót*” alkotnak. LENAERTS, Koen –GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 22. o.

¹³² Uo., 22. o.

következik, hogy főszabály szerint a Bíróság szabadon választhatja meg a jogértelmezési módszereket, figyelemmel arra, hogy azok összhangban álljanak az Unió jogrendjével.¹³³

A vonatkozó szakirodalom feldolgozása során egyértelművé vált, hogy a szakirodalom jelentős része egyetért azzal, hogy a Bíróság által felhasznált értelmezési módszerek megegyeznek az ún. klasszikus¹³⁴ értelmezési módszerekkel.¹³⁵ A megállapítást támasztja alá a Bíróság döntése, amelyet a *Merck-ügyben*¹³⁶ hozott: „*valamely uniós jogi rendelkezés értelmezéséhez nemcsak annak szövegét, hanem annak szövegkörnyezetét, és annak a szabályozásának célkitűzéseit is figyelembe kell venni, amelynek az részét képezi.*”¹³⁷ Kiemelendő, hogy az uniós jog sajátosságaira tekintettel a Bíróság tulajdoníthat eltérő jelentőséget azoknak az uniós jog területén alkalmazott jogértelmezési módszereknek, amelyek fellelhetőek a nemzetközi jogban és a tagállamok jogában is.

A *CILFIT-ügyben*¹³⁸ a Bíróság az uniós jogértelmezés alapvető kérdéseit tisztázta. Először is felhívta a figyelmet a közösségi jog sajátosságaira és az értelmezés nehézségeire. Meghatározta az értelmezéssel kapcsolatos problémákat, amelyekkel a tagállamok bírái rendszeresen találkozhatnak az uniós jog értelmezése során, illetve ismertette megoldásuk módjait is. Az uniós jog többnyelvűsége nehezkesebbé, még összetettebb folyamattá teszi a jogértelmezést ezen a szinten. Hangsúlyozni kell, hogy a több nyelven megszüvegezett jogszabályok mind hitelesek, ezért kiemelt jelentősége van a különböző nyelvi változatok összehasonlításának. Ha a különböző nyelvi változatok összehasonlítása során ugyanarra a jelentésre is jutunk, akkor sem szabad megfeledkezni arról, hogy „*az uniós jog sajátos terminológiát használ*”¹³⁹. Tehát az uniós jog értelmezése során tekintettel kell lenni arra, hogy a nemzeti jogban és az uniós jogban is alkalmazott fogalmak jelentése eltérhet egymástól. A *CILFIT-ügyben* a Bíróság lefektette azokat az elveket, amelyekre tekintettel kell az uniós jogot értelmeznie a bíráknak. Az értelmezés bázisa a szó szerinti értelmezés. A szó szerinti értelmezés azonban nem mindig elégséges a szöveg valódi jelentésének feltárása során, ezért figyelembe kell venni a jogi rendelkezés kontextusát, céljait, továbbá indokolt „*az alkalmazása időpontjában fennálló fejlődési állapotának*”¹⁴⁰ az elemzése is. A Bíróság jogértelmezése során

¹³³ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 23. o.

¹³⁴ Szó szerinti értelmezés, kontextuális értelmezés, teleológiai értelmezés

¹³⁵ Uo., 23. o.

¹³⁶ C-431/05. sz. ügy

¹³⁷ 292/82. sz. Merck ítélet

¹³⁸ 283/81. sz. ügy CILFIT és társai ítélet, 1982. október 6.

¹³⁹ 283/81. sz. ügy CILFIT és társai ítélet, 1982. október 6.

¹⁴⁰ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 25. o.

igyekszik az uniós jogot azokkal a jogrendekkel összhangban értelmezni, amelyeket az adott szabályozás érint.¹⁴¹

3.1. Szó szerinti értelmezés

Az értelmezés klasszikus módszerei között először a szó szerinti értelmezést szokás számba venni.¹⁴² Szó szerinti értelmezés alatt értjük „*a normatív szöveg értelemmel való felruházását a használt kifejezések hétköznapi jelentése alapján*”.¹⁴³ A jogbiztonság elve mind a formális, mind a materiális jogállamiság egyik alapvető követelménye. A jogbiztonság kiemelt szerepet játszik nemzetközi, uniós és nemzeti szinten is. A jogbiztonság megköveteli, hogy a jogszabályokat nyilvánosan hirdessék ki, azok ne változzanak túl gyorsan, illetve a változás követhető legyen. Fontos, hogy a jogszabályok a címzettek számára egyértelműek és világosak¹⁴⁴ legyenek. A jogbiztonság jegyében tilos a visszaható hatályú jogalkotás. Nem elégséges, ha a jogalanyok csupán megismerhetik a rájuk vonatkozó szabályozást, hanem megfelelő időt is kell biztosítani számukra a felkészülésre. A jogbiztonság előírásai közé tartozik továbbá a szerzett jogok védelme és a bizalomvédelem is. A jogértelmezési módszerek közül a szó szerinti értelmezés¹⁴⁵ az a módszer, amely a leginkább megfelel a jogbiztonság elvének. A Bíróság szó szerinti értelmezést alkalmazott a Marshall-ügyben¹⁴⁶, amelyben kimondta, az irányelvek nem bírnak horizontális közvetlen hatállyal.¹⁴⁷ A Bíróság állandó gyakorlata alapján, ha egy szöveg homályos jelentése fel is oldható az alapján, hogy a szöveg milyen kontextusban helyezkedik el vagy a célja alapján, az akkor sem szabhat gátat a *világos és pontos* rendelkezések érvényesülésének.¹⁴⁸ A pontos és világos megfogalmazás nem hagyható figyelmen kívül. A szöveg kontextusával és céljával igazolható az értelmezése. A Bíróság a szó szerinti értelmezéssel nem csak a jogbiztonságot szolgálja, hanem a kiszámíthatóságot is. A szó szerinti értelmezés a büntetőjog területén is kiemelt fontosságú. Az uniós jogban tilos az ún. *kreatív értelmezési módszerek*¹⁴⁹ használata, hiszen az ellentétes a törvényesség elvével. Ha egy szöveg világos és pontos jelentést hordoz magában, akkor értelmezésnek nincs helye az *interpretatio cessat in claris* elve alapján.¹⁵⁰

¹⁴¹ LENAERTS, Koen – GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 23-26. o.

¹⁴² A szó szerinti értelmezés a kiindulópont.

¹⁴³ Uo., 27. o.

¹⁴⁴ Ezt nevezik normavilágosságnak.

¹⁴⁵ A világos és pontos szövegek esetén.

¹⁴⁶ C-152/84.sz.ügy M. H. Marshall-ügyben

¹⁴⁷ OSZTOVITS András: Eu-jog, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2021, 248. o.

¹⁴⁸ LENAERTS, Koen – GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 27. o.

¹⁴⁹ Az uniós jog területén sem lehet analógiát, illetve visszamenőleges hatályt alkalmazni a büntetőjogban.

¹⁵⁰ SZABÓ Miklós: Ars iuris: A jogdogmatika alapjai, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2005, 167-170. o.

A Bíróság a Bizottság kontra Egyesült Királyság ügyben kimondta, hogy a szó szerinti értelmezés és a nyilvánvaló értelem nem rokon értelmű kifejezések, mivel a szó szerinti jelentés többértelmű is lehet.

Az Európai Unió egyik alapelve a többnyelvűség. A többnyelvűséget az Európai Unió Alapjogi Chartája deklarálja. A Charta 41. cikkének (4) bekezdése rögzíti, hogy „*mindenkinél joga van arra, hogy a Szerződések nyelveinek valamelyikén írásban forduljon az Unió intézményeihez, és ugyanazon a nyelven kapjon választ.*”¹⁵¹ Az EUMSZ. 342. cikke úgy rendelkezik, hogy „*az Unió intézményeinek nyelvhasználatára vonatkozó szabályokat az Európai Unió Bíróságának alapokmányában foglalt rendelkezések sérelme nélkül a Tanács határozza meg egyhangúlag elfogadott rendeletekben*”. A Tanács 1/58. rendelete valamennyi tagállam nyelvét hivatalos nyelvként kezeli. A rendeletet sorra módosították a csatlakozások alkalmával. Jelenleg 24 hivatalos nyelvet jelöl meg, amelyből egyik a magyar.¹⁵² E rendeletbe foglalt többnyelvűség elfogadásával sor került a nyelvi egyenlőség deklarálására is.¹⁵³ Az EUSZ 55. cikke alapján a Szerződéseknek mind a 24 nyelven elkészült változata hitelesnek tekintendő.¹⁵⁴ E szabályozási környezet alapján tehát az unió intézményei mind a 24 hivatalos nyelvre lefordítják, majd mind a 24 hiteles változatot közzéteszik a jogi aktusokról. A hivatalos közlöny, az EUR-Lex, az Európai Unió Hivatalos Lapja és az Európai Bírósági Határozatok Tárában megjelenő dokumentumok is elérhetők az összes hivatalos nyelven. A fordítás, valamint a tolmácsolás az Európai Unió intézményeinek feladata.

Az Európai Unió többnyelvűsége komplikálja az uniós jog értelmezését. A nyelvi egyenlőség kapcsán szükséges elkülöníteni egyedi és általános hatályú jogi aktusokat. Az egyedi aktus esetében csupán az eljárásban használt nyelvet kell figyelembe venni az értelmezésük során, valamint kizárólag ez az egy nyelvi változat lesz hiteles. Az általános hatályú jogi aktusok esetében azonban más a helyzet, ugyanis ekkor „*a nyelvi egyenlőség elve kvázi alkotmányos jellegű*”.¹⁵⁵ A Bíróság álláspontja szerint (ezzel is alátámasztva a nyelvi egyenlőséget) nem kényszeríthető ki az a rendelet a magánszemélyekkel szemben, amelyet az adott tagállam hivatalos nyelvén nem hirdettek ki. Ez a szabály érvényes akkor is, ha a magánszemélyek egyéb módon¹⁵⁶ is megismerhették volna a rendeletben foglalt

¹⁵¹ Európai Unió Alapjogi Chartája 42. cikk A megfelelő ügyintézéshez való jog (4) bekezdés

¹⁵² PAPP Mónika– VÁRNAY Ernő: Az Európai Unió joga, Budapest, Wolters Kluwer, 2015, 136-148. o.

¹⁵³ Fontos kiemelni, hogy a rendelt csak az uniós intézményekre vonatkozik (pl.: Parlament, Bíróság), vagyis az Unió szerveit, hivatalait, valamint az ügynökségeit nem köti a nyelvi egyenlőség elve.

¹⁵⁴ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 29. o.

¹⁵⁵ Uo., 30. o.

¹⁵⁶ Pl.: online fordítóprogramot használva.

kötelezettségeket. Az ítélkezési gyakorlat alapján a Bíróság jogértelmezését nem alapozhatja egyetlen nyelvi változatra, valamint egy nyelvi változat sem élvezhet elsőbbséget a többi 23 hiteles nyelvi megfogalmazással szemben. Az értelmezés során ugyanis tiszteletben kell tartani az egységesség elvét. A különböző nyelvi változatok összevetésére került sor a *Ferriere Nord ügyben*, amikor is a Szerződés 85.¹⁵⁷ cikkét értelmezte a Bíróság. A felperes cég álláspontja szerint a 85. cikk a „versenykorlátozó cél és hatás” kifejezést tartalmazza, tehát a Bizottságnak mind a két feltételt bizonyítania kell. A bíróság megállapította,¹⁵⁸ hogy „a felperes nem hivatkozhat a Szerződés 85. cikkének olasz nyelvű változatára annak érdekében, hogy azt követelje a Bizottságtól, bizonyítsa a megállapodás versenykorlátozó célját és hatását. Ez a változat nem érvényesülhet az összes többi változattal szemben, amelyek a »vagy« szó használatával egyértelművé teszik, hogy a kérdéses feltételek nem kumulatív, hanem alternatív jellegűek, amint azt az Európai Bíróság a *Société Minière*-eset óta konzekvensen fenntartja. A közösségi jogszabályok egységes értelmezése megköveteli, hogy a többi közösségi nyelvű változatot is vegyék figyelembe az értelmezésük, illetve alkalmazásuk során.”¹⁵⁹ Az Európai Parlament kontra Európai Unió Tanácsa ügyben a Bíróság állást foglalt abban a kérdésben, hogyan kell megoldást találni az eltérő nyelvi változatokból fakadó problémákra: „...az egységes értelmezés azt követeli, hogy amennyiben a különböző nyelvi változatok között eltérés van, a kérdéses rendelkezést azoknak a jogszabályoknak a célja és általános rendszere összefüggésében kell vizsgálni, amelyek részét képezi.”¹⁶⁰ A nyelvi egyenlőség elve azonban nem gátolja a Bíróságot abban, hogy az általa végzett értelmezést egy nyelvi változattal támassza alá. Kiemelendő, hogy az egyes nyelvi változatok nem érnek többet, mint a más nyelven megszövegezett döntések, csupán *kiegészítő érvként* szolgálnak. A Bíróság élhet azzal a lehetőséggel értelmezése során, hogy segítségül hívja a kontextuális vagy a teleologikus értelmezést abból a célból, hogy kizárjon egy nyelvi változatot, amely „eltávolodik a többi nyelvi változat józan ész szerinti jelentésétől”¹⁶¹. A CILFIT-ügyben a Bíróság hangsúlyozta, ha a különböző nyelvi változatok egyaránt hitelesek, így az értelmezésük során a különböző nyelvi változatokat össze kell hasonlítani egymással. Ha a különböző nyelvi változatok jelentése meg is egyezik egymással akkor is előfordulhat, hogy a közösségi jog egyes esetekben sajátos terminológiát használhat és a jogi fogalmak tartalma nem feltétlenül ugyanazt jelenti a

¹⁵⁷ Jelenleg az EUMSZ. 110. cikk

¹⁵⁸ PAPP Mónika– VÁRNAY Ernő: i. m. 2015, 136-148. o.

¹⁵⁹ Az Európai Bíróság ítéletei a C-19/67. sz., Van der Vecht EBHT 1967., és a C-283/81., CILFIT kontra Egészségügyi Minisztérium EBHT 1982. ügyekben.

¹⁶⁰ C-295/95. sz. ügy, Európai Parlament kontra Az Európai Unió Tanácsa

¹⁶¹ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 34. o.

közösségi jogban és a tagállamok eltérő jogában.¹⁶² A különböző nyelvi változatok összehasonlítása a nemzeti bírók feladta, amely során eldöntik, hogy az uniós jog egyértelmű-e. Ha a tagállam bírója számára az összehasonlítás nehézkesnek bizonyul, akkor kérheti a bíróság segítségét előzetes döntéshozatal útján.¹⁶³

Végezetül a Bíróság kimondta, hogy *„minden egyes közösségi jogi rendelkezést saját szövegösszefüggésébe kell helyezni, és a közösségi jog rendelkezéseinek összessége, annak céljai, valamint a szóban forgó rendelkezés alkalmazási időpontjában fennálló fejlődési állapota tükrében kell értelmezni”*.¹⁶⁴

Az uniós jogban számos olyan fogalom van, amely első ránézésre teljesen megegyezik a tagállam belső jogában használt fogalommal, azonban számos olyan eset is előfordul, amikor a Bíróság értelmezése során arra hivatkozik, hogy az adott rendelkezés *„az uniós jog autonóm fogalmait”*¹⁶⁵ tartalmazza.¹⁶⁶ C-443/03. Götz Leffler kontra Berlin Chemie AG ítéletben a bíróság kimondta, hogy az uniós jogot autonóm módon kell értelmezni. Az állandó ítélkezési gyakorlat alapján, ha az uniós jog nem tartalmaz kifejezett utalást a tagállami jogokra a jelentésének és hatályának meghatározása kapcsán, akkor az Európai Unióban önállóan és egységesen kell értelmezni, tekintettel a rendelkezés összefüggéseire és a szabályozás céljára. Azonban a tagállami jogra történő konkrét hivatkozás sem zárja ki, hogy az adott fogalmat autonóm módon lehessen értelmezni.¹⁶⁷ Az uniós jog autonóm fogalmait a Bíróság definiálja.¹⁶⁸ *„Az állandó ítélkezési gyakorlatnak megfelelően azon kifejezések értelmét és terjedelmét, amelyekre a közösségi jog semmilyen meghatározást nem ad, vagy az általános nyelvhasználatban elfogadott szokásos jelentés szerint, vagy azon szövegkörnyezet szerint, amelyben a kifejezéseket használják, illetve azon szabályozás célkitűzéseinek a figyelembevételével kell meghatározni, amelynek e kifejezések részét képezik.”*¹⁶⁹ A szó szerinti értelmezésre hatást gyakorol a Szerződések általános megfogalmazása. Az Európai Unió jogrendszerét megalapozó szerződések ún. keretszerződések. A Szerződések szövege, különösen a preambulum és a bevezető címek általános rendelkezéseket tartalmaznak. A jogi

¹⁶² Példaként említhető meg a vállalkozás fogalma, amelyet a C-40/90. Klasu Höfner és Fritz Elser kontra Macrotron GmbH ítélet 21. pontjában fogalmazott meg a Bíróság: *„...a vállalkozás fogalma minden gazdasági tevékenységet folytató szervezetet magában foglal, függetlenül a szervezet jogi státuszától és finanszírozási módjától...”*

¹⁶³ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 36. o.

¹⁶⁴ C- 283/81. sz. ügy CILFIT és társai, 20. pont

¹⁶⁵ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 36. o.

¹⁶⁶ GOMBOS Katalin: i.m., 2020, 150-153.o.

¹⁶⁷ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 36. o.

¹⁶⁸ GOMBOS Katalin: i. m. 2020, 140-150. o.

¹⁶⁹ C-336/03. sz. EasyCar Ltd kontra Office of Fair Trading, 21. pont

rendelkezések nyitottsága egyrészt előmozdítja a jogfejlesztő értelmezést, másrészt azonban korlátot szab a szó szerinti értelmezésnek.¹⁷⁰

3.2. Kontextuális értelmezés:

A klasszikus értelmezési módszerek másik fajtája a kontextuális értelmezés. Kontextuális értelmezésről két értelemben beszélhetünk. Belső vagy rendszertani kontextuális értelmezés, amely során kizárólag arra a szövegösszefüggésre koncentrálunk, amelyben az adott jogi rendelkezés elhelyezkedik. Másik értelemben, vagyis külső értelemben a vizsgálat tárgyát az a jogalkotási folyamat képezi, amelyben az adott uniós aktust elfogadták.¹⁷¹ A rendszertani értelmezés alapját az a hipotézis adja, hogy a jogalkotó egy egységes, koherens jogrendszert hozott létre. Tehát az uniós jogrendszer elvileg egy harmonikus, ellentmondásoktól mentes rendszert alkot, és a különböző jogi rendelkezéseket is így kell értelmezni. Az uniós jogi rendelkezéseket úgy kell értelmezni, hogy a hatékonyság elve érvényre tudjon jutni. Az elsődleges jog szempontjából a rendszertani értelmezés biztosítja az Európai Unió jogrendszerének konszenzusát. E jogértelmezési módszer abban nyújt segítséget a Bíróságnak, hogy meg tudja őrizni az uniós jogorvoslati rendszer koherens jellegét, úgy, hogy ezzel együtt nem növeli saját hatáskörét.¹⁷² A másodlagos jog tekintetében sem elhanyagolható a rendszertani értelmezés szerepe. Az Elgafaji-ítélet¹⁷³ kiemelkedő a rendszertani értelmezés szempontjából. Ebben az ügyben kétszer is igénybe vette a Bíróság a belső kontextuális értelmezést. Az ítélet alapján a rendszertani értelmezés alkalmas lehet a másodlagos uniós jog hatályának megállapítására, illetve képes összhangba hozni egy konkrét jogi rendelkezést szövegkörnyezetével. A belső kontextuális értelmezés tehát képes elősegíteni a másodlagos uniós jogi aktusok belső koherenciáját. Továbbá a rendszertani értelmezés alkalmazásával összhangba hozható az Európai Unió elsődleges és másodlagos joga. A belső kontextuális értelmezés célja, hogy az uniós jog azonos területeit szabályozó irányelveket és rendeleteket összhangba hozza egymással annak érdekében, hogy az ellentmondások feloldhatóak, illetve elkerülhetőek legyenek. Vagyis a rendszertani értelmezés során is hangsúlyos a konkrét jogi aktus normahierarchiában betöltött szerepe.

¹⁷⁰ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 39. o.

¹⁷¹ Uo., 40-42. o.

¹⁷² Uo., 40-42. o.

¹⁷³ C- 465/07. sz. ügy

A rendszertani értelmezés körébe sorolható az argumentum ad absurdum¹⁷⁴, az argumentum a fortiori¹⁷⁵, az argumentum a contrario¹⁷⁶, az analógián alapuló és a jogösszehasonlító értelmezés.

A kontextuális értelmezés másik fajtája a jogalkotási folyamatot veszi górcső alá. A kontextuális értelmezés „külső aspektusának” az előkészítő iratok analízise során jut szerep. Az előkészítő iratok megítélése a jogalkalmazás terén nem mindig volt egyöntetű. A Bíróság annál inkább figyelembe veszi az előkészítő iratokat, minél több elérhető a nyilvánosság számára.¹⁷⁷ A Szerződéseken kívüli uniós jog esetében korábban mellőzték az előkészítő iratokat, mivel azokat nem tették közé a Hivatalos Lapban és az az álláspont uralkodott, hogy nem alapulhat az uniós jog értelmezése olyan iratokon, amelyek nem hozzáférhetőek a nyilvánosság számára. Ez problémás volt a jogbiztonság szempontjából is. Nemcsak a közzététel hiánya miatt tartották aggályosnak az előkészítő iratokat, hanem kifogásolták azt is, hogy az uniós jogi rendelkezések megalkotásában több uniós intézmény is részt vesz, vagyis nehezen határozható¹⁷⁸ meg a jogalkotó akarat¹⁷⁹. Az előkészítő iratok használata a jogértelmezés terén veszélyeztetheti az uniós jog dinamikus értelmezését. Harmadszor az előkészítő iratok alkalmazása ellen szól, hogy a legtöbb homályosan fogalmaz, amely szintén nehezíti a jogértelmezés folyamatát.¹⁸⁰ Azonban a Bíróság mindezek ellenére egyre többször hívja segítségül az előkészítő iratokat jogértelmezés során. Ezt a döntés indokolja többek között, hogy az előkészítő iratok minősége jelentős javulást mutatott az elmúlt években. Számos olyan állam¹⁸¹ van, amely elfogadja az előkészítő iratokat, mint kiegészítő értelmezési módszert. Ezt a Bíróság igyekszik tiszteletben tartani. Korábban hivatkozási alapot jelentett a jogbiztonság elvének sérülése az előkészítő iratok mellőzése kapcsán. Az elmúlt években elkezdett kibontakozni az a gyakorlat, amely célul tűzte ki az előkészítő iratok nyilvánosságra hozását. A Bíróság a kiegészítő iratok felhasználásával megerősíti azt az eredményt, amelyet egy másik jogértelmezési módszer segítségével ért el, vagyis főként kiegészítő érvként alkalmazza. Az előkészítő iratokat használja a Bíróság az elsődleges és a másodlagos uniós jog harmonizálásának érdekében,

¹⁷⁴ C-166/05. sz. Rudi Heger GmbH kontra Finanzamt GrazStadt ügy

¹⁷⁵ C-149/05. Harold Price kontra Conseil des ventes volontaires de meubles aux enchères publiques ügy és a C-1/06. Bonn Fleisch Ex und Import GmbH kontra Hauptzollamt Hamburg-Jonas ügy

¹⁷⁶ C-127/05. sz. Európai Közösségek Bizottsága kontra Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága ítélet

¹⁷⁷ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 52-58. o.

¹⁷⁸ Ez a probléma felmerül a jogértelmezés tárgyának meghatározásánál is.

¹⁷⁹ ITZCOVICH, Giulio. The interpretation of community law by the European Court of Justice, German Law Journal, 10.5, 2009, 537-560. o.

¹⁸⁰ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 58-60. o.

¹⁸¹ Ilyen például: Dánia, Finnország vagy Svédország.

valamint a másodlagos uniós jog rendelkezéseinek korrigálása érdekében.¹⁸² Tehát szerepük folyamatosan értékelődött fel az elmúlt években, továbbá Koen Lenaerts¹⁸³ és José A. Gutiérrez-Fons¹⁸⁴ úgy vélik, hogy „az előkészítő iratok az elkövetkező időkben még nagyobb jelentőségre tesznek szert”.¹⁸⁵

3.3. Teleológiai értelmezés:

A harmadik klasszikus értelmezési módszer a teleológiai értelmezés. Ez a jogértelmezési módszer az, amelyik leginkább jellemző a Bíróság gyakorlatára.¹⁸⁶ A Közösséget létrehozó szerződések jelentős számú célkitűzést tartalmaznak, ezért a teleológiai értelmezés az, amelyik legjobban megfelel a szerződések sajátosságainak. A szerződéseket a megvalósítandó célokra alapozták. Mint már korábban is említésre került a Szerződések szövegének megfogalmazása meglehetősen általános jellegű, ezzel szemben a másodlagos uniós jog viszont rendkívül részletgazdag szövegezésű. Az értelmezés során a Bíróság figyelembe veszi a Szerződések célkitűzéseit.¹⁸⁷ A teleológiai értelmezés szorosan összefügg a korábban tárgyalt rendszertani értelmezéssel. A kontextuális értelmezés segítséget nyújt az uniós rendelkezés céljának feltárásához, vagyis a „Szerződés általános rendszere lehetővé teszi a Bíróság számára, hogy tisztázza a rendelkezés által követett célt”¹⁸⁸. A teleológiai értelmezésnek 3 típusa van.¹⁸⁹ Az első típusa a „funkcionális értelmezés”, mely az uniós jog hatékony érvényesülését hivatott biztosítani. A funkcionális értelmezés az, amely rendkívül közel áll a rendszertani értelmezéshez, ugyanis miután meghatároztuk, hogy az adott jogi rendelkezés melyik jogi kontextusba illeszkedik, csak azután lehet megállapítani, hogy melyik rendelkezés segíti elő leginkább annak érvényesülését.¹⁹⁰ A második fajtája a teleológiai értelmezésnek a sensu stricto teleológiai értelmezés. A teleológiai értelmezés e fajtája értelmében, ha egy uniós jogi rendelkezés homályos vagy kétértelmű, úgy kell meghatározni a jelentését, hogy az összhangban álljon az általa meghatározott célkitűzéssel. A harmadik típus a konzekvencialista értelmezés. A teleológiai értelmezés ezen típusa az értelmezés eredményeként előálló következményekhez kötődik. A Bíróság különösen akkor alkalmazza ezt az értelmezési módszert, amikor ki szeretné zárni egy adott jogi rendelkezés olyan értelmezését,

¹⁸² Uo., 60-64. o.

¹⁸³ Az Európai Unió Bíróságának jelenlegi elnöke

¹⁸⁴ Az Európai Unió Bíróságának jogi referense

¹⁸⁵ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 64. o.

¹⁸⁶ FENNELLY, Nial: Legal interpretation at the European Court of Justice, Fordham Int., 1996, 664. o.

¹⁸⁷ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 65. o.

¹⁸⁸ Uo., 65. o.

¹⁸⁹ Joxerramon Bengoetxea is 3 fajtáját különbözteti meg a teleológiai értelmezésnek. ld.: BENGOETXEA, Joxerramon: The Legal Reasoning of the European Court of Justice, Oxford, Clarendon Press, 1993

¹⁹⁰ LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 66. o.

amely nem kívánt eredményre vezet és ennek eredményeként megfosztja azt hatékony érvényesülésétől.¹⁹¹ Az Európai Unió jogi rendelkezései célkitűzéseket tartalmaznak, azonban előfordulhat, hogy egy jogi rendelkezésen belül foglalt célok ellentmondanak egymásnak. A célkitűzések mindegyike ugyanolyan fontos szerepet tölt be az Unió jogrendszerében. Ebben az esetben a Bíróságnak el kell döntenie, hogy az egymást kizáró célkitűzések közül melyik élvezzen elsőbbséget a többivel szemben. Ebben is segítséget nyújt a Bíróság számára a konzekvencialista értelmezés. A teleológiai értelmezés eredményeként előállhat szigorú vagy tágan vett értelmezés is. Az uniós jogi rendelkezésben foglalt célok elérése végett a Bíróság tágan vett értelmezést fog alkalmazni, ha a megfogalmazott célok kizárólag ilyen módon érhetőek el. Szintén a tágan vett értelmezést hívja segítségül a Bíróság, ha egy jogi rendelkezés „alapelveket” rögzít a célok eléréséhez. Abban az esetben, ha a céloktól el kívánunk térni a Bíróság a szigorú értelmezést fogja alkalmazni. A főszabály alóli kivétel alkalmazása esetén a teleológiai és a rendszertani értelmezés esetében is a szigorú értelmezést kell alkalmazni annak érdekében, hogy a kivétel ne fossza meg az általános szabályt a hatékony érvényesülésétől. A kivétel alóli kivételt, vagyis a főszabályt, mindig tágan kell értelmezni.¹⁹² A teleológiai értelmezés megítélése nem egységes a szakirodalomban. Vannak olyan szerzők, akik helytelenítik a teleológiai értelmezést, ugyanis az „*felszabadítja a Bíróságot az uniós jog normáinak megfogalmazásából eredő mindenféle korlát alól*”.¹⁹³

4. Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési gyakorlata

Dolgozatom következő részében az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési gyakorlatát vizsgáltam meg. Az általam lefolytatott empirikus vizsgálat során az Európai Unió Bíróságának honlapján fellelhető keresőprogramot¹⁹⁴ használtam fel.

A vizsgált időszakot 2023. január 1. és 2024. január 1. között határoztam meg.¹⁹⁵ A megadott időintervallum befejezett ügyeket tartalmaz. Az Európai Unió Bírósága jelenleg két egységre osztható fel. E két igazságszolgáltatási fórum a Bíróság és a Törvényszék.¹⁹⁶ Az

¹⁹¹ A konzekvencialista értelmezés egy másik felosztásban az *argumentum ad absurdum*nak lenne megfelelő tétel.

¹⁹² LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 67-71. o.

¹⁹³ Uo., 72. o.

¹⁹⁴ <https://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=hu>

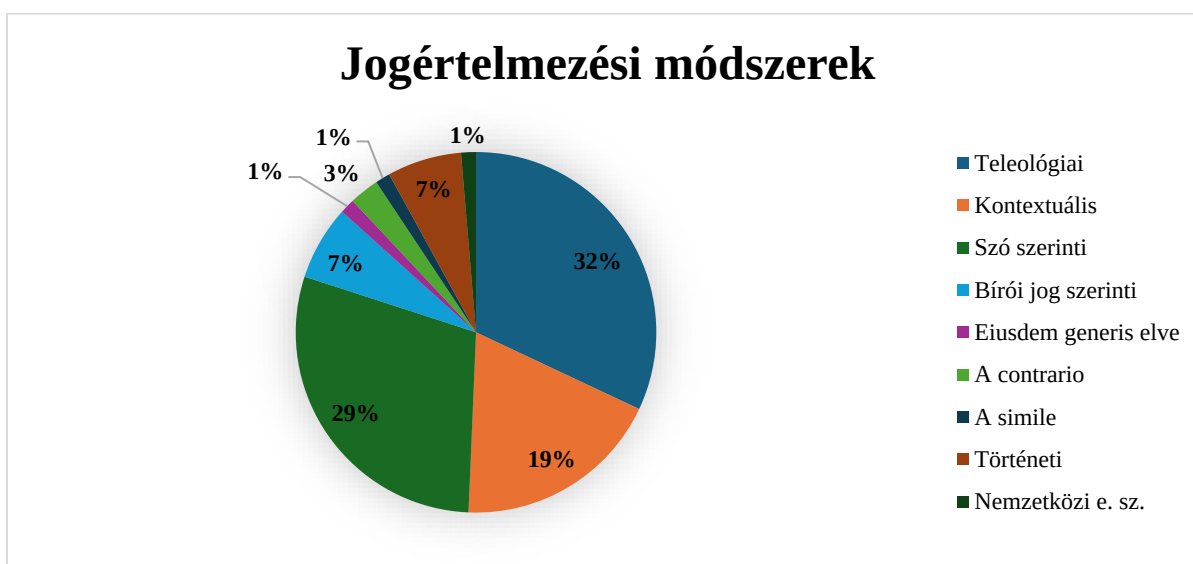
¹⁹⁵ A döntést indokolja, hogy Koen Lenaerts és José A. Guttiérrez- Fons már elvégzett egy vizsgálatot, amely időben 2022-ig terjedt és az EuB jogértelmezési gyakorlatát vette górcső alá.

¹⁹⁶ A téma szempontjából, illetve a vizsgált időszakból adódóan értelemszerűen nem releváns a Közszerzői Törvényszék. A Közszerzői Törvényszék megszűnt az Európai Parlament és a Tanács 2016/1192 rendeletével, amely az Európai Unió és alkalmazottai közötti jogviták elsőfokú elbírálásával kapcsolatos hatáskörnek a Törvényszékre történő átruházásáról szól.

általam vizsgált joggyakorlat sokféleségének¹⁹⁷ megtartása érdekében mind a Törvényszék, mind a Bíróság által lefolytatott ügyeket vizsgáltam. A Határozatok Tárában közzétett dokumentumok közül ítéletekkel és végzésekkel foglalkoztam. Az eljárás és az eredmény tekintetében az előzetes döntéshozatal¹⁹⁸ és az előzetes döntéshozatal – sürgősségi eljárás¹⁹⁹ feltételeivel konkretizáltam a keresési eredményeket.

Ezen keresési feltételeknek összesen 366 ügy felelt meg, amelyből minden 30. dokumentumot választottam ki. Ennek eredményeként dolgozatomban összesen 12 esetet²⁰⁰ vettem alá elemzésnek.²⁰¹

A mintavétel során kiválasztott jogesetek feldolgozása az alább feltüntetett eredményre vezetett. A vizsgálat során előállt eredmények reprezentálása céljából egy kördiagramot alkalmaztam az áttekinthetőség kedvéért. Ennek megfelelően a kördiagramon az általam vizsgált összes jogesetben megtalált értelmezési módszerek százalékos megoszlása látható.

¹⁹⁷ Sokféleség alatt értem azt a tényt, hogy a Bíróság és a Törvényszék hatáskörei különböznek egymástól. A teljesség igénye nélkül a Bíróság hatáskörébe tartozik az előzetes döntéshozatal a Szerződés értelmezéséről, a tagállamok kötelezettségzegésének megállapítása. A Törvényszék bírálja el például a megsemmisítés iránti kereseteket, illetve a szellemi tulajdonnal kapcsolatos ügyeket.

¹⁹⁸ Az állampolgárok számára nem áll rendelkezésre egy elkülönült speciális fórum, amely előtt érvényesíteni tudják a közösségi jogon alapuló igényeiket. Ezt a feladatot a nemzeti bíróságok látják el. Az előzetes döntéshozatali eljárás keretében a tagállami bíróság segítségért fordulhat az Európai unió Bíróságához, ha a közösségi jog valamely rendelkezésének értelmezése során kétsége merül fel. OSZTOVITS András: i. m. 2021, 332. o.

¹⁹⁹ Sürgősségi előzetes döntéshozatali eljárásra csak rendkívül kevés esetben kerülhet sor. Kizárólag az „EUMSZ harmadik részének a szabadságon, a biztonságon és a jog érvényesülésén alapuló térségre vonatkozó V. címe által érintett kérdésekben kerülhet sor”. OSZTOVITS András: i. m. 2021, 335. o.

²⁰⁰ A 12 ügy: C-505/22. sz., C-391/22. sz., C-296/22. sz., C-211/22. sz., C-133/22. sz., C-45/22. sz., C-770/21. sz., C-667/21. sz., C-574/21. sz., C-412/21. sz., C-290/21.sz., C-660/20. sz.

²⁰¹ Természetesen 366 osztva 30-tal nem eredményez kerek számot. Ennek eredménye 12,2. Tehát kerekítést alkalmazva állt elő a 12 megvizsgált ügy.

A diagram alapján megállapítható, hogy a korábbi fejezetben tárgyalt ún. klasszikus értelmezési módszerek vannak túlsúlyban, amelyeket kiegészítenek további kisebb arányban meglévő egyéb interpretációs módszerek is.

A lefolytatott vizsgálat alapján a Bíróság leggyakrabban a teleológiai értelmezést hívta segítségül a szöveg valódi jelentésének feltárása érdekében, a kiválasztott jogesetekben összesen 24 alkalommal. Az eredmény nem meglepő, hiszen az Európai Uniót létrehozó szerződések a megvalósítandó célok köré szerveződnek.²⁰² A vizsgált jogesetektől egy példát kiemelve: a QT kontra O2 Czech Republic a.s.²⁰³ ügyben a Bíróság emlékeztetett, hogy a 86/653 irányelv 17. cikkét az irányelv céljára tekintettel kell értelmezni.

A szó szerinti értelmezés is domináns szerepet tölt be az alkalmazott jogértelmezési módszerek között. A teleológiai értelmezéshez képest nem radikális az eltérés. Összesen 22 esetet találtam a vizsgálat során, amikor a Bíróság a szó szerinti értelmezést alkalmazta. Mint már korábban említésre került, a jogbiztonság elvét legjobban a világos és pontos rendelkezések szó szerinti értelmezése szolgálja. A szó szerinti értelmezés gyakoriságát indokolja, hogy ez a legritkább módszer. Az értelmezés során csupán a kifejezések mindennapi jelentését veszik figyelembe. A *HK kontra Service fédéral des Pensions* ügyben a Bíróság a 883/2004. rendelet 55. cikk (1) bekezdés a) pontját értelmezte. Itt a „figyelembevétel” kifejezés hétköznapi jelentését alkalmazta és vette alapul a rendelkezés értelmének feltárása során.

A harmadik klasszikus értelmezési módszer a kontextuális értelmezés, amely a jogi rendelkezés szövegösszességben betöltött helye alapján igyekszik meghatározni a szöveg valódi jelentését. A diagram alapján megállapítható, hogy ez a módszer is számos esetben alkalmazásra került (14 alkalommal). A Bíróság állandó ítélkezési gyakorlata alapján a jogi rendelkezés helyes értelmét nem csak a szöveg figyelembevételével kell megállapítani, hanem tekintettel kell lenni arra a kontextusra is, amibe illeszkedik.²⁰⁴ A Tüke Busz Közösségi Közlekedési Zrt. kontra Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága között folyamatban lévő ügyben a Bíróság a kontextuális értelmezést alkalmazta korábbi megállapításainak alátámasztására, amikor is rögzítette, hogy „*ezt az értelmezési módszert megerősíti az a szöveggörnyezet, amelybe a 2003/96 irányelv 7. cikke (3) bekezdésének b) pontja illeszkedik*”²⁰⁵.

²⁰² LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: i. m. 2022, 65. o.

²⁰³ C-574/21. sz. ügy 35.pont

²⁰⁴ C-667/21. sz. ügy. 37. pont

²⁰⁵ C-391/22. sz. ügy 39. pont

A korábban meghozott bírói döntések is nagy hangsúllyal bírnak a jogértelmezés terén. A Bíróság sok esetben hivatkozik a bírói döntésekre, ugyanis számos hasonló, sőt akár ismétlődő problémával is szembesül egy adott ügy eldöntése során. A bírói jog szerinti értelmezésre összesen öt példát találtam a meghatározott jogesetekben. Ekkor már nem csupán a „puszta” normaszöveg áll rendelkezésére, hanem a korábbi ügyek döntései is útmutatást adnak egy-egy jogértelmezési probléma eldöntése során. Súlyuk azonban kevésbé meghatározó, mint a klasszikus értelmezési módszereké. A Dual Prod SRL és a Direcția Generală Regională a Finanțelor Publice Cluj-Napoca – Comisia regională pentru autorizarea operatorilor de produse supuse accizelor armonizate²⁰⁶ között folyamatban lévő eljárásban az előzetes döntéshozatalra bocsátott kérdés elbírálása során a Bíróság az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *ne bis in idem* elvének tiszteletben tartására vonatkozó gyakorlatát hívta segítségül a szöveg valódi jelentésének tisztázása során.²⁰⁷

A Bíróság hangsúlyozza, hogy az állandó ítélkezési gyakorlat szerint az értelmezés során nem csupán a szó szerinti értelmezés eredményére, az adott uniós jogi rendelkezés szöveggörnyezetére és célkitűzéseire kell figyelemmel lenni, ugyanis a keletkezése is számos releváns tényezőt fedhet fel.²⁰⁸ A történeti értelmezések száma megegyezik az általam vizsgált esetekben a bírói jog szerinti értelmezéssel. A Bíróság ebben az esetben úgy kísérli meg értelmezni az adott uniós jogi rendelkezést, hogy az tükrözze az egykori jogalkotó szándékát, amely az uniós jogi rendelkezés megalkotására sarkalta. A Bíróság a történeti értelmezés módszerét alkalmazta a 883/2004. rendelet preambulumának interpretálása során. Ennek megfelelően a (29) preambulumbekzdéséből kitűnik, „*hogy az uniós jogalkotó úgy kívánta megvédeni a migráns munkavállalókat és túlélő hozzátartozóikat az e szabályok tagállamok általi különösen szigorú alkalmazásával szemben, hogy az említett rendeletbe az ilyen szabályok alkalmazását szigorúan szabályozó rendelkezéseket vezet be*”²⁰⁹.

A logikai maximák alkalmazására akkor kerül sor, ha a szó szerinti jelentéssel ellentétes értelmet szeretnénk kapni. A logikai értelmezés nem a formális logika²¹⁰, ugyanis konkrét esetekre vonatkozik, amelyek megítélése szubjektív.²¹¹ A logikai értelmezés körébe sorolható az argumentum a contrario elve. Ezt a jogértelmezési módszert alkalmazta a Bíróság a ZQ és a

²⁰⁶ C-412/21. sz. ügy.

²⁰⁷ C-412/21. sz. ügy. 57. pont

²⁰⁸ C 296/22. sz. ügy, C-391/22. sz. ügy

²⁰⁹ C-45/22. sz. ügy 42. pont

²¹⁰ A logikáról bővebben lásd: SZABÓ Miklós: Logica Magna. Utazások a logika birodalmában, Miskolc, Bibor Kiadó, 2014

²¹¹ TÓTH J. Zoltán: i. m. 2019b, 156-176. o.

Medizinischer Dienst der Krankenversicherung Nordrhein, Körperschaft des öffentlichen Rechts ügyben a GDPR-rendelet²¹² értelmezése kapcsán. E rendelet 9. cikkének (3) bekezdése egy taxatív felsorolást tartalmaz, amely a (2) bekezdés h) pontjában foglalt kivételek alkalmazását pontosítja. A Bíróság az a contrario értelmezési módszer segítségével megállapította, hogy a (3) bekezdésben foglalt felsorolás nem bővíthető olyan elemekkel, amiket a jogalkotó nem foglalt bele eredetileg is. Az argumentum a contrario elvére csupán két példát fedeztem fel.

Ezzel szemben az OGL-Food Trade Lebensmittelvertrieb GmbH és a Direktor na Teritorialna direksia „Mitnitsa Plovdiv” pri Agentsia „Mitnitsi” ügyben a Bíróság az eiusdem generis elvét²¹³ alkalmazta. A 2017/891 felhatalmazáson alapuló rendelet előírja, hogy *„az importőrnek a számla mellett hozzáférhetővé kell tennie az érintett tétel egyes termékeinek értékesítésére és elhelyezésére vonatkozó, a releváns vámellenőrzések elvégzéséhez szükséges minden dokumentumot, ideértve a tétel szállítási, biztosítási, kezelési és raktározási dokumentumait is”*.²¹⁴ Az „ideértve” kifejezésből kitűnik, hogy a felsorolás bővíthető, vagyis a rendelet szövegében szereplő lajstrom az előző esettel ellentétben exemplifikatív. Ebből következik, hogy az importőrt semmi sem gátolja abban, hogy egyéb dokumentumokat nyújtson be, *„mint például – többek között – a közte és az exportőr között létrejött írásbeli szerződés vagy a szerződéses viszony olyan releváns elemeinek megállapítására alkalmas egyenértékű dokumentumok, amelyek például az azon ár meghatározásával kapcsolatos feltételekre vonatkoznak, amely áron az importált tételt megvásárolták”*.²¹⁵ Azonban azt fontos kiemelni, hogy a felsorolás nem bővíthető akármilyen dokumentummal. Kizárólag olyannal, amely alapvető elemeit tekintve megegyezik a felsorolásban szereplőkkel.

Még mindig a logikai maximáknál maradva, az *argumentum a simile* jogértelmezési módszert alkalmazta a Bíróság a Tüke Busz Közösségi Közlekedési Zrt. kontra Nemzeti Adó- és Vámhivatal Fellebbviteli Igazgatósága ügyben. Az ítélet 36. pontjában meghatározza a „motorhajtóanyagként felhasználható kereskedelmi gázolaj” fogalmát²¹⁶. Ebből azt a következtetést vonja le, hogy a gázolja 36. pontban meghatározott fogalma *„az M2 vagy az M3²¹⁷ kategóriájú járművek esetében közvetlenül a személyszállítási szolgáltatásnyújtást*

²¹² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/679 rendelete

²¹³ Az eiusdem generis elve az a simile érvelés alfajtajának is tekinthető.

²¹⁴ 2017/891 felhatalmazáson alapuló rendelet 75. cikke (5) bekezdésének negyedik albekezdése

²¹⁵ C-770/21. sz. ügy 85. pont

²¹⁶ Szó szerinti értelmezést használva.

²¹⁷ Az M2, M3 kategóriájú járművek fogalmát a 2007/46. irányelv tartalmazza.

szolgáló utak során felhasznált gázolajra terjed ki”.²¹⁸ Az a simile jogértelmezési módszer használata során a Bíróság megállapította, hogy *„ez a helyzet áll fenn különösen az autóbuszgarázs és az utasok első felszállóhelye között megtett út, valamint az utasok kiszállását követően a garázsba való visszatérés során megtett út esetében*”.²¹⁹

A logikai értelmezés sorának lezárása után, végül szólni kell a nemzetközi egyezmények fényében történő értelmezésről. Ezt az értelmezési módszert alkalmazzák a bíróságok, ha a belső jog jelentést egy-egy nemzetközi szerződés alapján kívánják meghatározni, mégpedig olyan nemzetközi szerződés alapján, amelyet már a belső jog részévé tettek. A vizsgált jogesetek közül az A. T. U. Auto-Teile-Unger GmbH & Co. KG, a Carglass GmbH kontra az FCA Italy SpA ügyben vált szükségessé a 155. sz. ENSZ-előírás értelmezése. Az általam áttekintet jogesetekből levonható az a következtetés, hogy a nemzetközi szerződések fényében történő értelmezéssel szemben a klasszikus módszerek, a nyelvtani-logikai maximák dominanciája még mindig meghatározó.

Az utolsó három értelmezési módszert egy-egy alkalommal hívta segítségül a Bíróság a szöveg valódi jelentésének feltárása során.

²¹⁸ C-391/22. sz. ügy. 37. pont

²¹⁹ C-391/22. sz. ügy 37. pont

Összefoglalás

Dolgozatom során a jogértelmezés egyes szegmenseit jártam körbe. A szakirodalomban fellelhető eredmények alapján igyekeztem egy átfogó képet adni az általános jogértelmezésről, az alkotmányértelmezésről, és az uniós jog értelmezéséről, amelyet kiegészítettem egy általam elvégzett kutatással. A különböző jogi szövegeken elvégzett értelmezés részletes ismertetését, azért tartom kiemelkedően fontosnak, mivel tárgyukat más-más jogi szöveg jelenti, amelyek közötti különbséget az adhatja, hogy különböző helyet foglalnak el a jogforrási hierarchiában, más a szabályozásuk tárgya, más szinteken érvényesülnek, más a létrehozójuk stb. E felsorolást még számos más különbséggel lehetne kiegészíteni, de véleményem szerint ezek a szempontok is remekül indokolják az esetleges különbségtételt. Ezen okból kifolyólag az értelmezési módszerek között is számos eltérés mutatkozhat, illetve mutatkozik.

A jogértelmezés körében igyekeztem részletes áttekintést adni az egyes módszerek kialakulásának történetéről, kiemelve számos magyar és külföldi jogtudóst, akik kutatásukkal meghatározták a fejlődés csapásvonalát. Ebben a fejezetben kitértem a jogértelmezést övező problémákra is. Dolgozatomban a szakirodalomban megtalálható sokféle felosztásából egyet ismertettem, amelyet részletesen ki is fejtettem.

A dolgozatom második nagy részében az alkotmányértelmezés problémáját, lehetséges megoldásait és az azt övező vitát igyekeztem minél átfogóbban ismertetni, hangsúlyozva az alkotmány, Alaptörvény jogforrási hierarchiában betöltött különleges helyét.

Az Európa Unió Bíróságának jogértelmezési gyakorlata igen összetett és bonyolult. A munkám során a klasszikus módszerekre fektettem a hangsúlyt, valamint azok részletes tárgyalására.

A dolgozat leíró részében tehát a szakirodalom eddig elért eredményeiről igyekeztem egy átfogó képet adni. A további részt pedig a kutatásom eredményeinek ismertetésére szántam. A korábban ismertetett módszertan alapján tehát összesen 12 esetet vizsgáltam meg az Európai Unió Bíróságának gyakorlatából. Az egyes ítéletek feldolgozása során igyekeztem az alkalmazott értelmezési módszereket számba venni és ennek eredményeképpen egy statisztikát felállítani. Az általam elkészített diagram ezen kutatás eredményeit reprezentálja. Az ábra megértését egy-egy példa kiemelésével szerettem volna elősegíteni.

A lefolytatott vizsgálat tehát igazolja az ún. klasszikus módszerek töretlen elsőbbségét az egyéb jogértelmezési módszerekhez képest. Azonban fontos hangsúlyozni, hogy a

kevesebbet alkalmazott módszerek sem elhanyagolhatóak, hiszen sok esetben éppen ezek alkalmazásával lehet eldönteni egy adott jogértelmezési problémát.

A dolgozatban bemutatott eredmények összevetése indokolt lehet más kutatások eredményeivel. Érdekes eredményre vezethet például a 2020-ban, a budapesti Mádl Ferenc Intézet keretében megalakult kutatócsoport által elért eredményekkel történő összehasonlítás is. Ugyanis a kutatócsoport munkája során szempont volt az is, hogy az általuk vizsgált alkotmánybírószági határozatok tartalmazzanak érdemi hivatkozást az EJEB vagy az EuB döntéseire.²²⁰

A további munka részét képezi az EuB gyakorlatának részletesebb vizsgálata, amely alapján a statisztika, valamint az elért eredmények tovább pontosíthatóak.

²²⁰ A kutatás során elért eredményeket lásd: TÓTH J. Zoltán: i. m. 2021

Forrás- és irodalomjegyzék:

BLUTMAN László: Bírói jogalkalmazás és szöveghű értelmezés. Jogesetek Magyarázata, 2010, 1. évf. 4. sz., 94-104. o.

BLUTMAN László: Egy empirikus jogértelmezés szükségessége. Jogtudományi Közlöny, 2007, 3-13. o.

BÓDIG Mátyás- SZABÓ Miklós: Logikai olvasókönyv joghallgatók számára, Bíbor Kiadó, Miskolc, 1996

CSERVÁK Csaba: A jogértelmezés és az alkotmányértelmezés egyes módszerei, Acta Universitatis Szegediensis: forum: acta juridica et politica, VI. évf., 2016/2

CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: Egy alkotmány margójára, Budapest, Gondolat Kiadó, 2012

FINKEY Ferencz: A magyar büntetőjog tankönyve, Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata, 1914

FRÖHLICH Johanna: „Alkotmányértelmezés” in JAKAB András –KÖNCZÖL Miklós – MENYHÁRD Attila –SULYOK Gábor (szerk.): Internetes Jogtudományi Enciklopédia (Alkotmányjog rovat, rovatszerkesztő: BODNÁR Eszter, JAKAB András), 2019

FRÖHLICH Johanna: Az alkotmányértelmezési módszerek igazolása, Budapest, Doktori disszertáció, 2017

GOMBOS Katalin: Európai jog- Az Európai Unió jogrendszere, Budapest, Wolters Kluwer, 2020

JAKAB András: Az Alkotmány kommentárja, Budapest, Századvég Kiadó, 2009

JAKAB András: Az alkotmányértelmezés módszerei, Századvég, 47. szám, 2008

JAKAB András: Az európai alkotmányjog nyelve, NKE Szolgáltató Kft., 2016

JAKAB András: The European Court of Justice and the European Union's Constitutional Order Cambridge University Press, 2017

KISS Géza: A jogalkalmazás módszeréről. Dogmatörténeti és kritikai tanulmány a magánjog köréből, Budapest, Athaeneum, 1909

MACZONKAI Mihály: A pragmatikus jogértelmezés és az Európai Bíróság gyakorlata, Pécs, Doktori disszertáció, 2004

- OSZTOVITS András: Eu-jog, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., 2021
- PAPP Mónika –VÁRNAY Ernő: Az Európai Unió joga, Budapest, Wolters Kluwer, Budapest, 2015
- POKOL Béla: A jog szövegrétegének határai a jogértelmezésben, Jogtudományi Közlöny, 2014/3., 128-141. o.
- POKOL Béla: A jogértelmezés alapjai, Magyar Jog 11, 1999, 641-649. o.
- POKOL Béla: Felsőbírósági jogértelmezés Magyarországon, Bírák Lapja, 10. évf. 1-2.sz., 2000
- POKOL Béla: Jogelmélet, Budapest, Századvég Kiadó, 2005
- SZABÓ Imre: A jogszabályok értelmezése, Budapest, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1960
- SZABÓ Miklós: A jogdogmatika előkérdéseiről. Miskolc, Bíbor Kiadó, 1999
- SZABÓ Miklós: Ars iuris. A jogdogmatika alapjai. Miskolc, Bíbor Kiadó, 2005
- SZABÓ Miklós: Logica Magna. Utazások a logika birodalmában, Miskolc, Bíbor Kiadó, 2014
- SZENTE Zoltán: Az alkotmány- és törvényértelmezés problémái, Budapest, Dialóg Campus Kiadó, 2013
- SZIGETI Krisztina: A bírói jogértelmezés és a hetedik Alaptörvény-módosítás, Eljárásjogi Szemle, 2018/4, 9-17. o.
- SZILÁGYI Péter: Jogi alaptan, Budapest, Osiris Kiadó, 2006
- TAKÁCS Albert: A jogértelmezés alapjai és korlátjai, Jogtudományi Közlöny, 48.3, 1993, 121-122. o.
- TÓTH J. Zoltán: Jogalkotástan. Jogdogmatikai és jogszabályszerkesztési ismeretek, Budapest, Ludovika Kiadó, 2019a
- TÓTH J. Zoltán: A jogértelmezéshez használt módszerek a mai magyar felsőbírósági gyakorlatban, Magyar jog, 2012a, 4. szám, 193-208. o.
- TÓTH J. Zoltán: A magyar bírói érvelés jellege: jogértelmezés és jogi érvelés a magyar felsőbíróságok gyakorlatában, Iustum Aequum Salutare XIII. 2017. 2., 121–138. o.
- TÓTH J. Zoltán: A pozitív jogi normák bírói értelmezésének módszertana, Jogtudományi Közlöny 3, 2012b, 93-109. o.

TÓTH J. Zoltán: Állam- és jogelmélet, 2. átdolgozott kiadás, Budapest, Patrocinium Kiadó, 2019b

TÓTH J. Zoltán: Constitutional Reasoning and Constitutional Interpretation. Analysis on Certain Central European Countries, Budapest - Miskolc CEA Press, 2021

TRÓCSÁNYI László – SCHANDA Balázs – CSINK Lóránt: Bevezetés az alkotmányjogba: az Alaptörvény és Magyarország alkotmányos intézményei, Budapest, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft., Kilencedik, átdolgozott kiadás, 2023. őszi kiadás

BENGOETXEA, Joxerramon: The Legal Reasoning of the European Court of Justice, Oxford, Clarendon Press, 1993

FENNELLY, Nial: Legal interpretation at the European Court of Justice, Fordham Int., 1996

HOLLAND, Thomas Erskine: The Elements of Jurisprudence, Oxford, Oxford University Press, 1917

HUBER, Ulrich: Savignys Lehre von der Auslegung der Gesetze in heutiger Sicht, Juristen Zeitung, 58. Jahrg., Nr. 1, 2003., 1-17. o.

ITZCOVICH, Giulio. The interpretation of community law by the European Court of Justice, German Law Journal, 10.5, 2009, 537-560. o.

KORN, Kamil: Recht und Auslegung bei Bernhard Windscheid, Heidelberg, Z dziejów prawa, 2018

LENAERTS, Koen– GUTIÉRREZ-FONS, José A.: Az Európai Unió Bíróságának jogértelmezési módszerei, HVG-ORAC Lap-és Könyvkiadó Kft, 2022

MACCORMICK, Neil D.– SUMMERS, Robert S.: Interpreting statutes: a comparative study, Aldershot, Routledge, Dartmouth Publishing Company, 1991

REGELSBERGER, Ferdinand: Pandekten, Leipzig, Duncker & Humblot, 1893

SAVIGNY, Friedrich Carl von: System des heutigen römischen Recht, Erster Band, Berlin, 1840

STACK, Kevin M.: The Divergence of Constitutional and Statutory Interpretation, 75 U. COLO. L. REV. 1, 2004

WRÓBLEWSKI, Jerzy: Legal Reasoning in legal interpretation, In: Logique et Analyse, N. S. 1969. 45. Nauwelaerts, louvain, Paris, 1969

Az Európai Unió működéséről szóló szerződés

Az Európai Unióról szóló Szerződés (EUSz)/ Maastrichti Szerződés

Európai Unió Alapjogi Chartája

Európai Parlament és a Tanács 2016/1192 rendelete (2016. július 6.) az Európai Unió és alkalmazottai közötti jogviták elsőfokú elbírálásával kapcsolatos hatáskörnek a Törvényszékre történő átruházásáról

Tanács 1/58. rendelete az Európai Gazdasági Közösség által használt nyelvek meghatározásáról

C-40/90. sz. ügy

C- 465/07. sz. ügy

C- 283/81. sz. ügy

C-336/03. sz. ügy

C–295/95. sz. ügy

C–19/67. sz. ügy

C-152/84.sz.ügy

C-431/05. sz. ügy

C-166/05. sz.ügy

C-127/05. sz. ügy

C-505/22. sz. ügy

C-391/22. sz. ügy

C-296/22. sz. ügy

C-211/22. sz. ügy

C-133/22. sz. ügy

C-45/22. sz. ügy

C-770/21. sz. ügy

C-667/21. sz. ügy

C-574/21. sz. ügy

C-412/21. sz. ügy

C-290/21.sz. ügy

C-660/20.sz. ügy